

БӨЛІМ: АҒЫЛШЫН ТІЛІ

Шет тілін оқытудың жалпы әдістемесінің құрылымы, мақсаты және мәні

ЖАРИЯЛАНДЫ
13.06.2024СІЛТЕМЕ
<https://bilimger.kz/156524/>

ШЕТ ТІЛІН ОҚЫТУ ӘДІСТЕМЕСІ МЕН ҚАФИДАТЫ ТУРАЛЫ ҒЫЛЫМИ-ТЕОРИЯЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ.

1.1 Әдістемені ғылым ретінде дамытудағы тәсілдер мен міндеттер.

Шет тілдерін оқыту әдістемесі, дегенмен, басқа да әдістемелер сияқты, ұзақ уақыт бойы оқытушы өнерінде ғана оқытудағы жетістіктер мен кемшіліктерді көрсете отырып, ғылым мәртебесінен бас тартты. Осылайша, XX ғасырдың 20-шы жылдарында Француз лингвисті А. Пенлош: «жаман немесе жақсы әдістер жоқ, ал жаман және жақсы мұғалімдер бар»- деп жазды [8]. Тіпті өткен ғасыр-

дың 50-ші жылдарының соңында әдістеменің ғылым екеніне күмән болды. Американдық ғалым Р. Политцер: «шетел тілдерін оқыту әдістемесі ғылым ретінде бар ма?» деген. Онда ол барлық лингвистика білімі мен оқытушының өнеріне байланысты екенін айта отырып, көтерілген сұраққа теріс жауап береді. [9] Заңды сұрақ туындайды, әдістемені терістеу және оқытушы өнеріне оқытудың барлық күрделілігін жинақтау немен байланысты? Егер мұғалім сол уақытта педагогикалық процестің орталық фигурасы ретінде қарастырылғанын ескерсек, мұндай жағдайды түсіндіру қиын емес. Әрине, көп нәрсе мұғалімнің шығармашылығына, оның кәсіп пен оқушыларға деген сүйіспеншілігіне байланысты, өйткені бір кәсіптік оқу орнын бітірген, демек, шамамен бірдей білімі бар, өзінің субъективті қасиеттеріне байланысты әртүрлі оқытушылар бола алады. Сондықтан, бір қарағанда, барлығы мұғалімнің жеке тұлғасына түседі. Сонымен қатар, әдістеменің теориялық ережелері жеке оқытушылардың шығармашылығын көрсетеді деп бекітілді. Мұндай тәсіл, әрине, ақталмаған.

И. В. Рахмановтың мұғалімнің өнері оқыту мен тәрбиелеудің нақты жағдайларында жалпы заңдылықтарды есепке алуда екендігі туралы тұжырымымен келіспеуге

болмайды. Шынында да, әдістеменің теориялық ережелерін білмей, ең дарынды ұстаз өзі үшін бұрыннан белгілі шындықты үнемі «ашуға» болады.[10]

Е. М. Рыт «Шет тілдерін оқыту әдістемесі лингвистиканың жалпы тұжырымдарының, әсіресе салыстырмалы тіл білімінің тәжірибелік қосымшасы бар» деп жазған. Осыған ұқсас көзқарасты академик Л. В. Щерба да білдірді. Қолданбалы тіл білімі әдістемесінің осындай түсіндірмесі кездейсоқ емес және белгілі дәрежеде әділ болды, өйткені лингвистика оқыту мен тәрбиелеу негізінде құрылатын тілдік материалды береді. Оқыту барысында лингвистика заңдылықтарын ескеру қажет. Осы әдістеменің анықтамасы 1940-шы жылдары теріске шыққанын атап өткен жөн, бірақ одан кейін лингвистиканың жаңа салалары шет тілдерін оқытудың негізгі мақсаты болып табылатын тілді меңгере бастаған психолінгвистиканың дамуына байланысты қайта жанданып келеді.

[11]

Әдістемені қолданбалы ғылым ретінде анықтаудың басқа бағыты Б. В. Беляев есімімен байланысты. Ол әдістеме психологияның қолданбалы ғылымы және әдістеменің негізгі ережелерін психологиядан шығару керек деп ойлады: «психологияда шет тілін меңгеру заңдылықтары анықталғандықтан, бұл тілді қалай үйрету керек, осы тілді меңгеру процесі қалай өтуі керек және оқытудың қандай әдістері, тәсілдері ең жақсы деп саналуы керек». Беляевтің қолданбалы психология әдістемесіне қатысты тұжырымдамасы таралмады, өйткені ол әдіснамалық жағынан осал болды. Өйткені, тек қана меңгеру заңдылықтары шет тілі құралдарымен оқыту және тәрбиелеу процесін анықтай алмайды, өйткені бұл әртүрлі іс-әрекеттер, бірақ жалпы саны аз емес.[12]

Уақыт өте келе лингвистика немесе психология заңдылықтарының көмегімен оқытудың барлық мәселелері мен жолдарын анықтауға болмайтыны айқын болды. Егер лингвистика материалды іріктеу кезінде, тілдік материалмен және т.б. операцияларды түсіндіру кезінде көмектесе алатын болса және көмектесуге тиіс болса, онда жаттығуларды, жұмыс түрлерін және т. б. анықтау кезінде лингвистика мәліметтері көмектеспейді. Тіл материалына, әлеуметтік-мәдени компонентті пайдалануға қатысы жоқ психология деректерімен де осындай жағдай. Осыған байланысты бірқатар ғылымдардың қолданбалы ұсыныстары ретінде әдістемені анықтауға ұмтылу пайда болды. П. Б. Гурвич: «әдістеме педагогика, психология, лингвистика және басқа да ғылымдардың мәліметтеріне сүйене отырып, бір-бірімен тұрақты қатынаста және оқыту шарттарымен шет тілдерін оқытуда мүмкін болатын ең жақсы нәтижелерге қол жеткізу туралы ғылым ретінде дефинациялануы мүмкін» деп жазған. [13] Осылайша, әдістеме басқа ғылымдардың негізінде жүзеге асырылатын қызмет ретінде оқытуға басшылық сияқты ғылым емес, әдіскерге басқа ғылымдармен ұсынылған деректерді келісетін диспетчердің рөлі ғана берілген. 1940-жылдардың соңында әдістемені педагогикалық ғылым ретінде жалғыз дұрыс анықтау рәсімделеді. Жалпы әдістемеде алғаш рет И. В. Рахманов 1948 жылы осындай анықтама берді, ол кезде әдістеме шетел тілі

құралдарымен оқыту және тәрбиелеу үрдісін зерделейді, ал дидактика жалпы өсіп келе жатқан ұрпақты оқыту және тәрбиелеу процестерін зерттейді. Бұл көзқарасты М. В. Ляховицкий, А. А. Миролубов, С. Ф. Шатилов және т.б. қолдады. М. В. Ляховицкий: «оқыту әдістемесі — шетел тілі материалында оқыту мен тәрбиелеудің мақсаты мен мазмұнын, заңдылықтарын, құралдарын, тәсілдерін, әдістерін зерттейтін ғылым»-деп атқан. [14] Бірте-бірте бұл әдістеменің түсінігі жалпыға танымал болады. 1974 жылы И. Л. Бим зерттеуге жүйелі тәсілге сүйене отырып, басқа да бірқатар ғылымдардың түйіскен жерінде дамитын ғылым ретінде шетел тілдерін оқыту әдістемесін, ең алдымен, оқытудың жалпы теориясы ретінде педагогиканы, оқыту теориясы ретінде дидактиканы, лингвистиканы, осы ғылымдармен ортақ зерттеу объектілері бар және осы ғылымдардың деректерін және олардың анықталған заңдылықтарын пайдаланатын педагогикалық және жас ерекшелік психологиясын анықтады. [15] Осылайша, әдістеме салыстырмалы түрде дербес теориялық-қолданбалы педагогикалық ғылым ретінде қарастырылады. Әдістеменің зерттеу нысаны мен мәнін анықтауға жүгінеміз. Атап өтілгендей, алғаш рет нысан мен шетел тілдерін оқыту әдістемесінің пәнін ажырату жоғарыда көрсетілген жұмыста И. Л. Бим қабылданған болатын. Бұл ретте ол белгілі бір ғылымның нысаны ғылыми зерттеудің нақты объектілерінің жиынтығы екенін түсінеді.

Әдістеме ғылым ретінде үрдістер мен заңдылықтарды зерттей келе, ғылыми-практикалық нәтижелерін жинақтайды және жүйелейді, қоғам дамуының қазіргі кезеңінде оқытудың неғұрлым тиімді әдісін алдын ала зерделейді және айқын- дайды. Бұл оның негізгі функциясы.

Әдістеме ғылым ретінде келесі міндеттерді шешуге арналған:

1. Әдістеменің даму үрдісі мен жай-күйін зерттеу.
2. Әдістемелік терминдерді түрлендіру: әдіс, тәсіл, әдістемелік жүйе, әдістеме, дағдылар, іскерліктер және т. б. — тілдік білім беру талаптарына сәйкес.
3. Түрлі ғылыми-әдістемелік мектептердің ұстанымдарын ескере отырып, категориялық аппаратты анықтау.
4. Мемлекеттік тіл саясатының талаптарын, қоғам сұраныстарың және жеке адамның қажеттіліктерін ескере отырып, жалпы әдістеменің нысаны мен мәнін анықтау.
5. Ғылыми жаңалықтарды ғылыми білім саласындағы әдістемесімен қоса отырып бейімдеу.
6. Ғылыми-практикалық зерттеулердің әдістері мен әдістемелерді жаңарту және ұсыну.
7. Қазіргі білім беру стратегиясының талаптарына сәйкес шет тілдерін оқытудың жетекші әдісін әзірлеу.

Қазіргі кезеңде жетекші әдіс ретінде жеке тұлғаға бағытталған білім беру талаптарын көрсететін, шетел тілінде сөйлеу қызметін меңгеру үдерісінде жеке тұлғаны дамытуға бағытталған жеке-қызметтік әдіс болып табылады.

Шет тілін меңгеру жасына байланысты әр түрлі болғандықтан, әрбір жас кезеңінде оқытудың жеке-әрекеттік әдісін жүзеге асыру жолдарын анықтау қажеттілігі туындайды. Мектеп жасына дейінгі баланың ақпаратты интуитивті-практикалық жолмен тез және жеңіл меңгеруі фактісін ескере отырып, кіші оқушы — саналы-практикалық, ал жасөспірім — саналы-салыстырмалы, яғни тіл мен мәдениетті салыстыру контекстінде, бұл жолдарды шет тілдерін оқытуда сабақтастықты жүзеге асыруға мүмкіндік беретін тәсілдер ретінде қарастыруға болады. (сурет 1.)

Оқыту тәсілдерін жіктеу кезінде бастапқы белгіге сүйену керек, ол тілдер мен мәдениеттерді қандай жолмен меңгеруді түсінуге мүмкіндік береді: интуитивті (бейсаналық), саналы немесе аралас. Ерекшелуге болатын қадамдар: бихевиористік (тілді меңгеру сөйлеу автоматтарын қалыптастыру мақсатында бірнеше рет қайталау арқылы жүзеге асады); интуитивті-саналы (грамматикалық және тілдік құрылымдарды интуитивті меңгеру, әрі қарай ұғыну және түсіну); саналы (тілді меңгеру грамматикалық және лексикалық бірліктерді сөйлеуде практикалық қолдану мақсатында ұғынудан басталады).

Қадамдарды байланысты жіктеуге болады:

-тілді меңгеру шарттарынан: интуитивті (табиғи тілдік ортада), саналы (жасанды тілдік ортада) немесе аралас;

-тілді меңгеру ерекшелігі, мысалы: саналы-практикалық оқыту әдісі аясында коммуникативтік-іс-әрекет ету [16], екінші шет тілі ретінде француз тілін оқытуда коммуникативтік-когнитивті тәсіл және т. б.; [17]

-оқушылардың жасы: интуитивті-практикалық, саналы-практикалық, саналы-салыстырмалы.

Сурет 1(сызба). Шетел тілдерін оқытудың жеке-қызметтік әдісін жүзеге асыру жолдары.

Ескерту — [автор жасаған]

«Әдіс» және «Тәсіл» ұғымдарының арақатынасы әртүрлі болуы мүмкін.

Бір жағдайда тәсіл оқыту әдісін анықтай алады, мысалы, білім берудегі жеке тұлғаға бағытталған тәсіл жеке-қызметтік әдісін әзірлеу үшін оқыту бағдар береді. Басқа жағдайда тәсіл әдіс ретінде қарастырылуы және оқыту стратегиясын анықтауы мүмкін, мысалы француз тілін оқытуда коммуникативтік-когнитивті тәсіл екінші шет тілі сияқты. Үшінші жағдайда тәсіл оқыту әдісін іске асыру жолы ретінде әрекет ете алады, мысалы, жеке-әрекеттік әдіс шеңберінде мектепке дейінгі жастағы балаларды оқытуға интуитивті-практикалық көзқарас.

Әдістеме жалпы және жеке болуы мүмкін, зерттеуші-әдіскер үшін ғылыми сала ретінде студент және практик-мұғалімдер үшін оқу пәні ретінде қарастырылуы мүмкін.

Жалпы әдістеме оқу пәні ретінде-бұл шетел тілдерін оқытудың жетекші әдісін жүзеге асырудың бірыңғай стратегиясы мен жолдарын анықтайтын әдістемелік жүйе.

Демек, жалпы әдістеме оқыту үдерісін жеке-қызметтік әдісін жүзеге асыруға және стратегиялық мақсатқа қол жеткізуге-монолингвизм, билингвизм, көптіл- ділік және көпмәдениеттілік жағдайында шет тілін меңгеру процесінде жеке тұлғаны дамытуға бағыттайды. Әдістеме ғылым ретінде практикаға «қызмет етуге» арналған және оның мақсаты:

— шет тілдерін оқыту әдістемесінің аралас салаларында теорияны және практиканы елеулі байытатын жаңа ғылыми әзірлемелерді қолдану;

— озық практикалық тәжірибені жинақтау және жүйелеу және оны ғылыми берілген параметрлер негізінде тарату(мысалы, тестология талаптарына сәйкес шет тілі бойынша тест тапсырмаларын әзірлеу және олардың тиімділігін тексеру);

— әр түрлі әдістемелік мектептер шеңберінде оқытудың вариативті әдістерін әзірлеу арқылы сабақтастықты сақтау және вариативтілікті дамыту;

— оқулықтар мен оқулықтар жасаудың тұжырымдамалық негіздерін әзірлеу ;

шет тілдерін оқытудың сапасы мен тиімділігін қамтамасыз ететін тіл саясатының талаптарын көрсететін оқу-әдістемелік құралдар;

— мұғалімге әдістемелік мектептердің белгілі бір ұстанымдары берілген отандық және шетелдік авторлардың оқу құралдарының әртүрлілігіне және оларға сәйкес шетел тілдерін оқытудың мақсаттары мен міндеттеріне еркін бағдарлану мүмкіндігін беру.Осылайша, әдістемені ғылым ретінде зерттеуі мұғалімге оқу құралдарын оқу мақсаттарына сәйкес таңдауды,сауатты жүзеге асыруға және үздіксіз мультилингвалды және көпмәдениетті білім беру жүйесінің дамуын қамтамасыз ете отырып, вариативті жағдайда оқыту сапасын басқаруға көмектеседі . Шет тілдерін сапалы және тиімді оқыту үшін мұғалім әдістеменің базалық санаттарын меңгеруі тиіс.[6.-20,25с]

1.2 Шет тілін оқытудың жалпы әдістемесінің құрылымы, мақсаты және мәні.

Еліміздің тұңғыш президенті Н.Назарбаев «...Адамзат үшін ХХІ ғасыр жаңа технологиялардың ғасыры болмақ, ал осы жаңа технологияларды жүзеге асырып, өмірге енгізу, игеру және жетілдіру — бүгінгі мектеп мұғалімдерінің,

сіздердің еншілеріңіз»- деп, сенім артады.[18] Сол сенімнің кілті шет тілін оқытудың мәнінің тармағы білікті де, білімді ұстаздар қауымының қолында екенін бір сәтте естен шығармауымыз керек. Қазіргі кезде ақпараттық-коммуникациялық технологияны дамыту білім беру саясатының ажырамас бөлігі болып табылады. Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар саласындағы алдыңғы қатарлы жетістіктерді пайдаланып, білімнің жаңа деңгейі мен сапасына қол жеткізуге ұмтылу алға қойған мақсаттардың бірден-бірі. Қазақстан Республикасының мемлекетаралық тілі - ағылшын тілін жаңа технологиялар арқылы оқыту ісі күннен — күнге өзекті болып келеді. Қазіргі даму кезеңі білім беру жүйесінің алдында оқыту үрдісінің технологияландыру мәселесін қойып отыр.[19]

Оқытудың әртүрлі технологиялары сарапталып, жаңашыл педагогтардың іс-

тәжірибесі мектеп өміріне енуде. Бүгінгі таңда жас ұрпаққа пәнді тиімді ұғындырудың бірі – жаңа ақпараттық-коммуникациялық технология негіздері болып табылады. Қазіргі таңда жаңа ақпараттық технологияларды оқушылардың ағылшын тіліне деген қызығушылығын арттыру құралы ретінде қолдану өте тиімді. Тіл үйрену барысында жаңа технологияларды қолдана отырып, педагогикалық қалыптасқан жазу, тыңдау, түсіну, сөйлеу дағдыларын қалыптастыруға болады. Жаңа технологияларды практикада қолдану оқушылардың танымдық белсенділігін арттырудың жаңа түрін ашады, нәтижесінде жаңа білім ашылады, оқушылардың танымдық белсенділігі дамиды, білімді өз беттерінше толықтырады, ақпараттар ағымында іздеу және бағдарлауға үйренеді. Ағылшын тілі – бүгінгі заманымыздың кілті, компьютер технологиясының кілті екені белгілі.

Ағылшын тілін оқыту құралдары. Оқыту құралдарына оқу-тәрбиелеу процесін ұйымдастыру мен өткізу үшін көмек ретінде қолданылатын техникалық және техникалық емес құрал -жабдықтар, заттар жатады.

Мұғалім әрбір құрылды қайда, қашан қалай қолдануы және қандай нәтижеге жетуге болатынын білгенде ғана құралдың пайдалы қолданылуына қол жеткізе алады. Оқыту құралдарын топқа бөлу. Орта мектепте қолданылатын оқыту құралдарын мынадай топқа бөлуге болады:

1. Пайдаланылуына байланысты негізгі және қосымша;
2. Оқушыға немесе мұғалімге арналған;
3. Ақпаратты қабылдау түріне байланысы есту, көру, көріп есту;
4. Техниканы пайдаланылуына байланысты техникалық және техникалық емес

негізгі оқыту құралына оқу-әдістемелік кешені: оқулық, мұғалімге арналған оқулық жатады. Бірақ, оқулық пен мұғалім кітабын пайдаланылғанда техникалық оқыту құралдары өте қажет. Мысалы, 2 және 3 сыныпқа арналған оқу-әдістемелік кешенінде оқулықпен бірге дыбыстық жазба да бар.[20]

Оқыту құралдары екі топқа бөлінеді: жәй және күрделі. Жәй құралдар: сөздіктер, оқулықтар және басқа да мәтіндер; қарапайым визуалды құралдар: нақтылы заттар, суреттер. Күрделі құралдар: аудио құралдар: магнитофон, радио, музыка ойнатқыш; аудиовизуалды: дыбысты фильм, телевизор, бейнежазба; оқыту процесін автоматтандыру құралдары: мультимедиялық кабинет, компьютерлер, ақпараттық жүйе, телекоммуникациялық жүйе. Бұл технологияларды әсіресе шет тілін үйренуде пайдасы өте зор. Себебі, тіл үйрену арқылы адам бүкіл бір ұлттың мәдениеті мен әлеуметін қатар үйренеді. Ал оны толықтай меңгеру үшін оқулықтың аздық етері анық. Адам көру, есту арқылы тіл қолданушылардың мәдениетін тезірек сезінеді. Яғни, өзінің де сол тілді меңгергендердің қатарына қосылуы әбден мүмкін. Қазіргі таңда жаңа

ақпараттық технологияларды оқушылардың ағылшын тіліне деген қызығушылығын арттыру құралы ретінде қолдану өте тиімді. Жаңа ақпараттық технологияларды енгізу және қолдану, интеллектуалды дамыған, ақпараттық ортада жақсы әрекеттене білетін тұлғаны қалыптастыру жолында пайдалы болуы мүмкін коммуникация құралдарының барлығын пайдаланудың белсенді процесі жүріп жатыр. Тіл үйрену барысында жаңа технологияларды қолдана отырып, педагогикалық қалыптасқан жазу, тыңдау, түсіну, сөйлеу дағдыларын қалыптастыруға әбден болады. Ал енді психологиялық жағына келетін болсақ, қазіргі уақыт ағымындағы оқушылардың әрқайсысының үйлерінде әдетте көптеген ойындары бар компьютерлер, видеолар мен телевизор бар болғандықтан, олар қоршаған ортаны осындай тәсілмен қабылдауға үйренген. Компьютерлік және ақпараттық технологиялар заман талабы. Компьютер желісін және мультимедиялық — электрондық құралдарды шет тілі сабағында тиімді қолдану, нақтылап айтқанда ағылшын тілі сабағында презентацияларды және мультимедиялық — электрондық құралдарды мектеп қабырғасында және білім беру процесінде терең қолдану. Жаңа технологиялардың мүмкіндіктері оқушыларға оқу бағдарламаларын оқып тіл үйренуде де сәтті қолданылатынын түсіндіруге мүмкіндік беріп, шығармашылық белсенділікті дамытуға, пәнге деген қызығушылықты арттыруға, тыңдау мен сөйлеу дағдыларын үйренуге ең жақсы жағдайларды жасауға әсер етіп, нәтижесінде сапалы білім алуын қамтамасыз етеді. Бұл жұмыстың басты мақсаты компьютер желісін және мультимедиялық — электрондық құралдарды шет тілі сабағында тиімді қолдану, нақтылап айтқанда ағылшын тілі сабағында презентацияларды және мультимедиялық — электрондық құралдарды мектеп қабырғасында және білім беру процесінде терең қолдану. Мысалы, тиімді және қарапайым бағдарламалардың бірі Microsoft Power Point. Ол мұғалімге қысқа мерзімде өзінің үлкен дидактикалық материалдармен қамтамасыз етіп, компьютерлік білімін даярлауға көмектеседі. Және ол оқушылардың түрлі қабілеттерін ашады. Олар: есте сақтау, көру, есту, ойлау, эмоционалды, автоматты және т.б. Ағылшын тілі сабағында компьютерді, мультимедиялық және электрондық оқулықтарды және интерактивті тақтаны пайдаланғанда:

- лексиканы оқып үйретеді;
- сөйлеу ырғағын;
- диалог, монолог және рөлдік ойындарды;
- хат жазуға үйретеді;

• грамматикалық құрылымдарды түсіндіріп, оқушылардың есінде сақтауға көмектеседі. Көбіне ағылшын пәнінде компьютерді жаңа сабақ түсіндіргенде, грамматикалық құрылымдарды өткенде және қорытынды сабақта қолданады, ал оқушыларға түрлі сайттар арқылы өз білімдерін шыңдауға кеңес беремін. Ақпараттық коммуникациялық технологияның керемет мүмкіндіктері оқушыларды таң қалдырады,

шабыттандырады. Сонымен қатар ақпараттық коммуникациялық технологияны қолдана отырып, жаңа материалдарды түсіндіруге, меңгеруге қолайлы; берілген материалды әсерлі жеткізуге және оны топтағы оқушылар арасында талқылауға үлкен мүмкіндіктер туғызады.[Г. [21]

Шет тілдерін оқытудың мақсаттары мен мазмұны нәтижеге қол жеткізуге негізгі бағдарларды қоятын базалық әдістемелік санаттар болып табылады.

Мақсат қою және іске асыру проблемасы оқыту технологиясындағы ең басты және қиын мәселе болып табылады. Мақсатты қоюдағы қиындықтар нақты тұжырымдау, қойылған мақсатқа оқыту мазмұнының сәйкестігін анықтау, оған қол жеткізу үшін қолайлы құралдар мен тәсілдерді таңдау, оқытудың бүкіл процесі барысында оны кезең-кезеңімен жүзеге асыруды қадағалау, нәтижеге жету және өлшеу, білім беру процесінің сапасын бағалау және түзетулер енгізу болып табылады. Мұғалімдер тап болатын тағы бір қиындық оқу құралдарындағы әдістемелік санаттар ретінде мақсаттар мен міндеттерді бірдей мағынада түсінуден тұрады. Кейде мақсатты міндет деп атайды.

Мақсат — бұл алдын-ала болжай алу және қызмет нәтижесінің бейнесі.

Міндет мақсаттың шарттары, құралдары мен тәсілдері жиынтығында қызмет етіп, мақсатты іске асыру кезеңі болып табылады. Мақсат кешенді ықтималдық болжауды және қызмет нәтижесін алдын ала болжауды көздейді. Міндет мақсатына байланысты және оның мазмұнына байланысты. Бір мақсатты жүзеге асыру үшін бірнеше міндеттерді шешу қажет. Оқыту мақсаты тек өз мазмұнын өзгертіп қана қоймай, сонымен қатар оқушылардың дамуына, тәрбиесіне және білім алуына байланысты өз функцияларына ие болу: «оқыту дамытушы болуы тиіс» және «дамуды өз бетімен жүргізу» керісінше емес. Бұл дегеніміз, мұғалімнің барлық қызметі-оның технологиясы-оқыту процесінде және нәтижесінде ол әрбір оқушының алға жылжуын өлшей алатындай және оның даму, тәрбиелену және білімділік дәрежесін (деңгейін) анықтай алатындай ұйымдастырылуы тиіс. Тәрбие, білім беру, дамыту мақсаттары-тұлғаның дамуына бағытталған стратегиялық оқу үрдісінде оқушыны оқыту. Әрбір мақсатты жүзеге асыру үшін мұғалім шет тілдерін оқытудың жалпы әдістемесінің теориялық негіздерін білуі қажет. (Сурет 2)

Сурет 2(кесте). Шет тілдерін үйрету мақсаттары.

Ескерту — [автор жасаған]

1.3 Шет тілдерін оқыту қағидаттары.

Дидактика «оқыту қағидаттары — оқытудың тиімді болуы үшін басшылыққа алынатын негізгі нормативтік ережелер» оқыту қағидатының түсінігін анықтайды.[22]

Оқытудағы жаңа тәсілдер аясында шет тілін оқыту қағидатты қолдану оқытылатын тіл елінің мәдени ерекшеліктерін туған елінің мәдениетімен салыстыра түсінуді білдіреді, өйткені коммуникативтік құзыреттілікті меңгеру тек бөтен тілмен қарым-қатынас процесінде пайдаланылатын тілдік материалды меңгергенде және тілі оқытылатын халық мәдениетінің ерекшеліктерін түсінгенде ғана толық көлемде мүмкін болады. Білім беру жүйесіндегі оқу пәндерінің бірі бола отырып және дидактикалық заңдарға бағына отырып, «шет тілі» өз ерекшелігінің күші өз заңдылықтары бар. И. Л. Бим:»принциптер ақиқаттың заңды байланыстарының көрінісі болып табылады... және

бұл олардың объективті күші. Сонымен қатар, осы негізде ұйғарушы борышкердің тұжырымы зерттеу мақсатына, зерттеушінің зерттеу үшін қандай тұжырымдар тәжірибе жасалуы тиіс». Бұл ғылыми әдебиетте бөлінетін принциптердің әр түрлі саны түсіндіріледі.[23]

Қол жетімділік қағидатына жүгінеміз. Оқу пәндерінің көпшілігіне қатысты осы қағидатты пайдалану «жеңілнен қиынға ауысуды» білдіреді, басқаша айтқанда, оқу материалын беру қиындықтардың өсуіне қарай жүзеге асырылуы тиіс. Бұл жағдайда бұл қағида шетел тілдерін қайта құрылған түрде оқытуда қолданылады. Тікелей мағынада ол тек тіл материалы мен мәдениеттану деректері тұрғысынан білім алушыларға қолжетімді болуы тиіс мәтіндерді іріктеу кезінде ғана әрекет етеді. Тілдік материалды беруге қатысты бұл қағидатты тікелей пайдалану орынсыз. Мысалда айтылғанды түсіндірейік. Алдыңғы тарауда көрсетілгендей, оқушылардың ең қиындығы батыс Еуропалық тілдерде артиклді қолдануын тудырады, өйткені орыс тілінде мұндай феномен жоқ. Сонымен қатар, біз оқушыларды осы тілдік құбылыспен оқудың басынан бастап оның барлық қиындықтары кезінде таныстыруға тиіспіз, өйткені бұл коммуникативтік шеберлікті дамытуды талап етеді. Тілдік материалға қатысты бұл принцип, мысалы, бұрын оқыған лексика негізінде жаңа грамматиканы түсіндіруді және керісінше, зерделенген грамматикалық құбылыстар мен т. б. негізінде жаңа лексиканы меңгеруді талап етеді. Енді ғылыми қағидатты қарастырайық. Көптеген оқу пәндеріне қатысты ғылыми қағидат негіздері оқытылатын ғылымның қазіргі жетістіктеріне сәйкес оқушыларға фактілерді, заңдылықтарды хабарлауды білдіреді. Шет тілдерін оқыту барысында біз тиісті тіл теориясын меңгеруді мақсат етпейміз. Біздің міндетіміз тілдік сана-сезімді, коммуникативтік шеберлікті қалыптастырудан тұрады. Лингвистикалық және педагогикалық грамматика. Сондықтан біздің оқу пәнімізге қатысты ғылыми қағидатты педагогиканың қазіргі заманғы жетістіктеріне сәйкес келетін оқыту тәсілдерін қолдану, сондай-ақ тілге ескірген көзқарастарды тартуға жол бермеу деп түсіну керек. Белсенділік қағидатын қарастырайық. Шет тілдерін оқытуда ол ең алдымен оқытудағы сөйлеу белсенділігінің дамуын, өзінің негізгі параметрлері бойынша коммуникативтік біліктердің қалыптасу процесін табиғи жағдайда екінші тілді меңгеруге жақындату қажеттігін білдіреді. Бұл өз кезегінде шығармашылық тапсырмаларды басым пайдалану дегенді білдіреді.

Қорытындылай келе, жоғарыда айтылған, қазіргі уақытта қабылданған жеке тұлғаға бағытталған тәсілдің парадигмасына негізделген қағидаттарға қысқаша тоқталайық, атап айтқанда: оқытудың жеке тұлғаға бағытталған қағидат. Бұл қағида барлық оқу пәндеріне қатысты білім алушы мұғалімнің әсер ету объектісі ретінде емес, оқу процесінің субъектісі ретінде қарастырылатынын білдіреді. Осыған байланысты барлық оқыту білім алушының жеке басының дамуын, оның мүдделері мен бейімділігін ескере отырып құрылады. Шет тіліне қатысты бұл қағидаттың мағынасы оқушы қарым-қатынасқа өз бетімен және шығармашылық қатысуға ұмтылуы тиіс. Өзіндік жұмыстың

рөлі мен сипатын, практикалық-бағытталған міндеттерді дербес шешуге итермелейтін оқытудың жаңа технологияларын, мысалы, жобалар әдісін кеңінен пайдалануды арттыру қажет. Бұл жағдайда білім алушы жобаның қандай да бір проблемасын шеше отырып, дербес шығармашылық тұлға ретінде әрекет етеді.

Жоғарыда айтылғандарды жинақтай отырып, шет тілі сияқты оқу пәніне қатысты оқытудың тұлғалық-бағдарлы қағидаты келесі сәттерді қамтиды:

- оқытудың табиғаттылығы;
- оқушылардың оқу барысында өзінің субъективті ұстанымын іске асыруға мүмкіндік беретін автономиясы;
- оқытудың өзіндік траекториясын құруға мүмкіндік беретін дифференциалды және жеке көзқарас;
- оқытудың іс-әрекеттік сипаты, оның коммуникативтік-когнитивті бағыты;
- Әлеуметтік-мәдени бағыты, оқушыларды мәдени диалогқа қосу.

Барлық білім беру жүйесін қайта құру үшін маңызы кем емес, оқытудың іс-әрекет негізінің қағидаты болып табылады. Барлық оқу пәндеріне қатысты ол білім алушының ішкі және сыртқы белсенділігін күшейтуді білдіреді. Оны белсенділік қағидаты жаңа түсіндіру ретінде қарастыруға болады. Шет тіліне қатысты бұл қағида оқушылардың сөйлеу қызметінің үлес салмағын арттыруды, оның ішінде оқытудың топтық, ұжымдық түрлерін пайдалануды білдіреді. Бұдан әрі рецептивті немесе өнімді тілдік материалды меңгеруге бағытталған жаттығулар мүмкіндігінше нақты қарым-қатынасты имитациялайтын шығармашылық сипатта болуы тиіс. Ішкі белсенділікті дамыту маңызды рөл атқаруы тиіс. Бұл жұмыс, мысалы, мәтіннің үстінде ойлау міндеттерін шешумен ұштастырылуы тиіс, тілдік материалмен жаттығуларды шартты коммуникативтік тапсырмаларды және т.б. шешумен ұштастырған жөн. Осылайша, дидактикалық принциптерді қолдану тілді оқытудың сипатын анықтайды. Шет тілін оқыту процесін құруда жалпы әдістемелік қағидаттарды қолдануды қарастырып, сол немесе өзге пәнге оқытудың ерекшелігін айқындайтын жалпы әдістемелік қағидаттарға жүгінеміз. Олар «шет тілі» пәнінің ерекшелігімен, сондай-ақ лингвистер мен психологтардың ғылым дамуының белгілі бір кезеңінде тілді меңгеру ерекшеліктерін түсінумен айқындалады. Сондықтан мұндай әдістемелік қағидаттар өзгерді, жаңалары пайда болып, ескілері жойылды. Тілді меңгеру оқылатын елдің мәдениетін меңгерумен тығыз байланысты.

Өйткені, қарым-қатынас барысында түсіну тілдік материалды меңгерумен ғана емес, сонымен қатар әңгімелесушілердің сөйлеу мазмұнының негізгі бөлігін, яғни оның пәндік мазмұнын екі жақты білуімен, оның ішінде фондық білім деп аталатын әңгімелесушілер өкілдері болып табылатын елдердің мәдениеті ерекшеліктерін білуімен байланысты. Қарым-қатынас барысында фондық білімнің болмауы түсініспеушілікке әкелуі мүмкін.

Сондықтан тілді оқыту процесінің коммуникативтік бағыты оқытылатын тіл елінің мәдениетіне араласуды білдіреді. Тек бұл жағдайда тілдік сананы қалыптастыруға (шектеулі шектерде болсын) — коммуникация актісін жүзеге асырудың міндетті шарты қол жеткізіледі. Соңғы уақытта коммуникативтік принципін анықтау әрекеттері жасалады. Мысалы, Н. Д. Гальскова бұл принцип «басқа бөтен тіл ортақтығының белгілері көрсетілген коммуникация бірлігі ретінде түпнұсқалық шетел мәтініне оқыту процесінің» тірегін білдіреді деп есептейді.[24]

Сонымен, барлық қағидаттар жиынтығы демократиялық, коммуникативтік бағыттылығымен, тілдік биік мәдениетті тұлға және оқу қызметінің белсенді субъектісі ретінде білім алушының қажеттіліктері мен мүмкіндіктеріне бағытталуымен сипатталатын шет тілдерін оқыту процесінің бейнесін құруға арналған.[4]

АҒЫЛШЫН ТІЛІ САБАҒЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ СӨЙЛЕУ ДАҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ МАҚСАТЫНДА ТИІМДІ ӘДІСТЕР МЕН ЖАТТЫҒУЛАРДЫ ПАЙДАЛАНУДЫҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ.

2.1 Сөйлеу әрекетінде дағды мен іскерлікті дамыту ерекшеліктері.

Шет тілін оқытудың негізінде, шет тілді дидактикалық үдерісті мақсатты орнатуы тілдік қызметтің 4 түрін оқытудан тұрады, ал сәйкесінше шет тілінің қызметтің осы түрлерінде 2 рецептивті (тыңдалым ,оқылым) және 2 – репродуктивті (сөйлесім және жазылым) қолданылады.

Ойлау-бұл адам миының табиғи функциясы, соның салдарынан адамның сыртқы ортамен кез келген өзара әрекеттесуі өзінің мәні бойынша ойлау процесі болып табылады[25], бұл ретте ойлау дизъюнктивсіз (үздіксіз) процесс болып табылады.[26]

Бұдан әрі, ойлауды процесс және ойлау іс-әрекет ретінде ажырату қажет. Ойлау іс-әрекет ретінде жеке аспектімен (мотивтермен, мақсаттармен және т.б.) байланысты. Іс жүргізу жоспарында ойлаудың негізгі механизмі (синтез арқылы талдау) көп жағдайларда еріксіз түрде жүзеге асырылады, ал тұлғалық, іс-әрекет деңгейінде ойлауды адам саналы түрде реттеп отырады. Айырмашылыққа қарамастан, ойлау процесс ретінде де ,адамның әрекеті ретінде де адам ойлауымен тікелей тығыз байланысты. Бұл екі түрлі құбылыс емес, біреуі екі жағынан қарастырылған. Адамның ойлауы іс жүргізушілік және тұлғалық аспектілердің дизъюнктивсіз (үздіксіз) өзара байланысымен сипатталады.

Ойлау мен тілдің (сөйлеудің) байланысы туралы айтқанда, генетикалық тұрғыдан тиімді ойлаудың пайда болуы сөйлеу дағдысының дамуының алдында екенін атап өту

қажет. Бірақ сөйлеудің пайда болуымен ол ажырамайтын өзара байланысты ойлаумен біріктіріледі. Субъектінің ойлау қызметі болып табылады, ал шет тілін оқыту шет тілдерін оқыту әдістемесінде қабылданған оқытудың іс-әрекет тұжырымдамасына сәйкес шет тілдік қызметті меңгеруді көздейді, онда «іс-әрекет» ұғымының сипаттамасына тоқтау қажет. Іс-әрекет ең кең мағынада «субъектінің объектіге әсері мақсатты-практикалық, оның барысында сыртқы объект сияқты оған әсер ететін субъект түрленіп, өзгертіледі.» [27] Іс-әрекетте келесі маңызды сәттерді атап өту керек: 1. Іс-әрекет бұл белсенділік, сонымен қатар, белсенділік ішкі қозғалыс ретінде түсіндіріледі. Сырттан байланған қозғалыс-бұл реактивтілік. А. Н. Леонтьевтің айтуынша, «қызмет-бұл реакция емес және реакция жиынтығы емес» .[28] Бұл ретте реактивтілік өзін-өзі қозғалудың бастапқы және қарапайым нысаны болып табылмайды. Бұл аспектіде адамның пассивті жағдайы, ойлау қызметіне жатқызылмайды. 2. Іс – әрекет-бұл жай ғана белсенділік емес, мақсатты белсенділік, бұл саналы және еркін қойылған мақсатқа жетуге бағытталған белсенділік. Бұл ретте мақсат жасампаз қызметтің жоспарланған нәтижесі болып табылмайды. Мақсатсыз іс-әрекет қызмет болып табылмайды. Іс-әрекеттің мәні тұтытуда емес, құрастыруда.

Сөйлеу әрекеті, кез келген іс-әрекет, кез келген үдерістер сияқты, қозғалыстың бір түрі, ал кез келген қозғалыс тарту мен итеруден тұрады, яғни итермелеу мен тартылу диалектикалық бірлік болып табылады, біреуі екіншісіз жоқ, сондай-ақ біреуі екіншісі арқылы жүзеге асырылады. Ф. Энгельс сондай-ақ Гегельдің мынадай ойын атап өтті: «Гегель данышпан, тіпті ол екінші рет қайталанатын сәт ретінде тартылуды бастапқы деп те атайды» . [29] Әрі қарай: «итеру қозғалыстың белсенді жағы болып табылады, ал тартылу – пассивті» . Хабарламаларды беру (сөйлесім) жетекші, белсенді процесс (іс – әрекет), ал қабылдау (тыңдалым) — екінші, пассивті, және де сөйлесім тыңдалымсыз өмір сүре алмайды, ал тыңдалым сөйлесімсіз, біреуі екіншісінің арқасында қызмет етеді. Осылайша, біз сөйлесім мен тыңдалымды бір процестің бір – бірімен тығыз, диалектикалық өзара байланысты тараптары болып табылады. Бұл ретте осы бірліктің белсенді, жетекші жағы-сөйлесім, ал тыңдалым-екінші, пассивті, тәуелді тарап болып табылады деген қорытындыға келдік. Тындап түсіну барысында оқушылардың санасында фонетикалық және интонациялық есту қабілетін қалыптастыру керек, себебі бұл күрделі процес болғандықтан жалпыға ортақ қиындықтарды және арнайы қиындықтарды ескеру қажет. Олар: • Сөйлеуші қолданылған кейбір лексикалық және грамматикалық материал оқушыға таныс емес болуы мүмкін, бұл жағдай оқушыға тындатан мәтіннің мазмұнын түсінуді қиындатады. Бұл қиындықты жеңудің жолы — оқушылардың пассивтік және потенциалдық сөздік қорын байыту;

• Әр адамның дыбыстарды айту ерекшеліктері мен интонациялық ерекшеліктері болуы заңды құбылыс. Оқушы өз мұғалімінің сөйлеу ерекшеліктеріне дағдыланып алады да, басқа адам айтқан сөзді түсінбеуі мүмкін. Бұл қиындықты жеңудің жолы — сабақта техникалық құралдарды жиі қолдану керек;

- Мұғалім әдетте сабақта өте баяу ырғақпен сөйлейді, мұндағы мақсат оқушылар оның айтқан сөзін түсінсін дегендік. Оқушылар осындай баяу сөйлеу мәнеріне дағдыланады да, дұрыс ырғақта сөйлеген сөзді түсінбейді. Міне бұл қиындықты сабақта тек техникалық құралды қолдану арқылы жеңуге болады;

- Мұғалім сабақта шет тілінде сөйлегенде, айтқан сөзін оқушылар түгел түсінсін деп бірнеше рет қайталап айтады. Оқушылар осы қайталауға үйренеді. Шынайы өмірдегі коммуникацияда көп жағдайда сөйлеуші айтқанын қайталамайды, сондықтан мұғалімнің мақсаты оқушылардың тыңдаған мәтіннің мазмұнын бір-ақ рет тыңдағанда түсінуге үйрету. Ал кей жағдайларда оқушылар мәтіннің мазмұнын бір рет тыңдағанда түсінбесе, оны екінші рет тыңдатуға болады, бірақ бұл жолы мұғалім тыңдайтын мәтінге қосымша бір тапсырма беруіне болады. Мысалы, мәтінді екінші рет тыңдағандар да, бұл оқиғаның басты кейіпкеріне, оқиға уақытына, оқиға жеріне және т.б. назар аударындар деген сияқты тапсырмалар;

- Келесі бір қиындық мынада: егер тыңдаушы сөйлеушінің бет- әлпетін көріп, оның сөйлеу органдарының қимыл-қозғалысын байқап отырса, онда ол өзі тындап отырған сөзді жеңіл түсінеді, бірақ мұндай жағдай үнемі бола бермеуі мүмкін (ұйалы телефон арқылы сөйлесу, радиодан хабар тыңдау т.с.с.). Жоғарыда айтылған қиындықтарды жеңудің алғы шарты — мұғалімнің сабақта техникалық құралдарды кеңінен пайдалануы және тыңдау қабілеттерін дамытуға арналған жаттығуларды дұрыс ұйымдастыра алуы.

Оқушылардың ағылшын тілі сабақтарында тыңдап түсіну қабілеттерін дамытуда төрт жаттығулар тобын ұсынуға болады.

Бірінші топ жаттығуларының мақсаты — мәтінді тыңдаудың алдында лингвистикалық және психологиялық қиындықтарды алдын ала жою.

Екінші топ жаттығудың мақсаты — мәтінді тыңдауға арналған жаттығулар. Мұнда оқушылар мәтінді тыңдауға, оның тақырыбын, идеясын анықтай, берілген кестені/сызбаны және т.б. толтыру, сұрақтарға берілген жауаптардың мәтін мазмұнына сәйкес келетінін анықтау және т.б.

Үшінші топ жаттығудың мақсаты — мәтін мазмұнын толық түсініп, оқушылардың бойында төмендегідей іскерліктерді дамыту: интерпретация, комментарий және талдау жасай алу. Мысалы, тыңдаған мәтіннің тақырыбын талдау, мәтін мазмұнына берілген ассоциогамманы толтыру, уақиғаны бағалау, басты кейіпкерді сипаттау, мәтінді коммуникация жағдайымен ұштастыра білу және т.б. Үшінші топ жаттығуларын орындау барысында оқушыларға тірек, таяныш сөздер, жоспар, суреттер, сызбалар және т.б. ұсынуға болады.

Төртінші топ жаттығудың мақсаты — оқушыларды мәтін мазмұнының басты идеясына байланысты ойларын айтқызу, пікір-талас ұйымдастыру, «дөңгелек үстел» ұйымдастыру,

сахналау, сценарий жазу және т.б. тиімді әдістер мен жаттығуларды пайдалану маңызды рөл атқарады.

Енді тыңдауға арналған мәтіндерге қойылатын талаптарға тоқтала кетсек. Олар: • тыңдауға арналған мәтіннің мазмұнының тәрбиелік мәні болуға тиіс және оның мазмұны оқушылардың жас ерекшеліктеріне сәйкес келуі керек;

- мәтіннің берік логикасы болуы шарт;

- мәтіннің мазмұнында тыңдаушылар үшін қызықты жаңа мәселе болуы керек; • мәтін аутентивті, яғни шындыққа негізделген, жасанды мәтін емес болуы тиіс. Жоғарыда айтылған ойларды қорытындылай келе, оқушылардың тыңдап түсіну іскерліктерін қалыптастырып, дамыту кажет. Егерде оқушылардың тыңдап түсіну іскерліктерін дамытпасақ, оқушылардың шет тілінде сөйлей алуға да үйрете алмаймыз.[30]

Тұңғыш президентіміздің бастауы болған «Үш тұғырлы тіл» саясаты негізінде білім жүйесін халықаралық деңгейге көтеру талап етіледі. Осыған орай сапалы да, нәтижелі білімнің негізі бастауышта қаланатындықтан, шет тілін осы сатыдан бастап оқытып, бүгінгі жас ұрпақтың білімі мен біліктілігін «қоғам» сұранысына сай білімді, бәсекеге кабілетті, көпмәдениетті, тілді жетік меңгерген, толерантты тұлға етіп тәрбиелеу мұғалімнің кәсіби шебер болуын талап етеді. Өйткені баланың бойына анасының сүтімен сіңген өз ана тілін үйрену еш қиындықсыз берілсе, өсе келе екінші тілді, яғни шет тілін меңгеру едәуір қиындықтар туғызады.[31]

Психологтардың айтуынша, бастауыш сынып жасындағы балалар шет тілін үйренуге өте икемді келеді, ал өскен сайын олар бұл қабілеттерін жоғалтып, белсенділіктері төмендейтіндігі дәлелденген. Сондықтан да, тіл негізін бастауыш сыныпта қалап, әрі қарай еркін сөйлеп шығу деңгейіне жеткізу әр мұғалімнің алдына нақты мақсат-міндеттерді қойып, соны іске асыруда үлкен күш-жігермен жұмыс істеуге бағыттайды.

Сабақта ойын түрлерін қолдану оқушылардың жұмысқа құлшынысын тудырып, баланың бойында ұжымдық сезімді калыптастыруға, материалды жақсы түсініп, тез қабылдауына, миының шамадан тыс шаршамай еріксіз есте сақтауына, сабактың әсерлі нақышта болуына көмегі зор. Сондай-ақ сыныптастарының ой-пікірімен санасуға, нақты сөйлесуге, бойындағы ұяңдықты жоюға тәрбиелейді және де ойын ойнау барысында бір нәтижеге жету баланың өзіне, біліміне деген сенімін арттырады. Сонымен бірге, осы жастағы балалардың әдемі, қызықты заттарға назар аударуы мен қызығушылығы мол болып, қабылдауы берік болатындығы дәлелденген. Сондықтан да тілді бастауыш сыныптан бастап үйретудің тиімділігі, оқушыларды осы жас шамасында ойын, қозғалыс, музыка және көрнекілікті кеңінен қолдану арқылы олардың тапсырманы орындауға деген белсенділігі мен табиғи икемділік қабілеттерін қолдана отырып, тілді үйренуін жеңілдетеді. (сурет 3.)

Сурет 3(сызба). Сөйлесудің қарапайым дағдысын қалыптастыру.

Ал енді осы максаттарды жүзеге асыру ,төмендегідей жұмыс түрлерін үнемі орындауды міндеттейді:

Сурет 4(сызба). Міндеттер.

Осы мақсат-міндеттерді іске асыруда мен өз тәжірибемде мынадай жұмыс түрлерін орындаймын. Бұл жұмыс түрлері оқушылардың өткен материалдары еске түсіріп, оны жаңа тақырыппен байланыстыра отырып, білімін әрі қарай дамытуда маңызы зор. Оқушылардың тақырып бойынша берілген сөздермен танысып, оларды дұрыс айту кезеңінен бастап, меңгерген фонетикалық, лексикалық және грамматикалық материалдарды тәжірибеде, күнделікті өмірде, кез-келген жағдайда қолдана білуге, білімін жинақтап, жүйелеуде маңызы зор. Сондай-ақ тапсырмаларды орындай отырып, оқушылардың біріншіден, шет тілін меңгерудегі оқу, жазу, тыңдап түсіну мен сөйлеу іскерлік- дағдылары қалыптасса, екіншіден танымдық, есте сақтау, елестету, көру арқылы есте сақтау, зейінін қалыптастыру сияқты қабілеттері дамиды. Сонымен бірге, бұл әдіс-тәсілдер бастауыш сынып оқушыларына шет тілін нәтижелі меңгертудің тиімді жолдары деп ойлаймын. Өйткені бұл жұмыстар оқушыны оқулықта берілген тапсырмаларды өз бетімен, орындауға жаттықтырса, екіншіден ойын арқылы тілді үйренуге деген ынта, қызығушылығын арттырып, дербес болуға, өз ойын ашық айтуға, белсенділікке баулиды.[32]

2.2 Бастауыш сынып оқушыларын сөйлесім арқылы лексикалық дағдыларға оқыту.

Лексика деп қандай да бір тілдің немесе диалекттің құрамына кіретін сөздердің жиынтығы деп түсінеді. Сөз осы «бөліктің» (құрамы) жалпыланған көрінісі ретінде ой затына тікелей араласуға және соңғыға бағыттауға (көрсету ге) қабілетті сөйлемнің шекті құрамдас бөлігі болып табылады; осының салдарынан сөз белгілі бір лексикалық немесе заттай қасиеттерге ие болады.[33]

Лексика сөйлеу әрекетінің негізгі компоненттерінің бірі болып табылады және фонетика мен грамматикамен тығыз байланыста. Лексика грамматикаға қарағанда қарым-қатынас үшін аса маңызды құрал болып табылады, өйткені бастапқы кезеңде немесе ауызша сөйлеуде жеке сөзбен сөйлесуге болады, мысалы: Tomorrow. Yes. Good. Жақсы грамматика білімі әрқашан қарым-қатынас көмектеспейді, ал, мысалы, Could you lend me your... book сөзін қосылмаса, мағынасы толық болмай, білінеді. Алайда, толыққанды қарым-қатынас лексика, фонетика және грамматиканың өзара іс-қимылын талап етеді. Лексиканың келесі типін ерекшелейді: «лексика-грамматикалық белгілер» критерийіне сүйене отырып лексиканы сөйлеу әрекетіне бөледі; «өндіріс тәсілі» критерийіне сүйене отырып қарапайым, күрделі және туынды сөздерді (дериваттарды) ажыратады; «функционалдық жүктеме» критерийіне сүйене отырып, айрықша және қызметтік сөздерді бөледі; «қарым-қатынас саласы» критерийіне сүйене отырып лексиканы әлеуметтік-тұрмыстық, әлеуметтік-мәдени және әлеуметтік-еңбек деп бөледі; тақырыптық белгіге сүйене отырып, «табиғат», «Адам» және т. б. тақырыптарына жататын лексиканы атайды. Лексикалық бірліктерге сөз, сөз тіркесі, фразеологиялық бірлік жатады. Лексикалық бірліктер оларға бекітілген мағынаға ие. Табысты, толық коммуникация үшін қанша лексикалық бірлік білу керек? Статистикалық мәліметтер аз болса да, жалпы ғалымдар пікірде: 3000 сөз университетте тиімді оқу үшін жеткілікті, 5000 сөз сөйлеу қызметінің нәтижелі түрлерінде оңтайлы табысқа жету үшін жеткілікті [34]

Ал бастауыш сынып оқушыларына қанша сөз жеткілікті болады?

Қазақстандық тілдік білім беру тәжірибесінің өзгеруіне байланысты бастауыш мектепте «ағылшын тілі» пәні бойынша типтік бағдарлама жаңартылды. Жаңартылған бағдарлама шет тілін меңгерудің жалпыеуропалық шеңберіне (CEFR – Common European Framework of Reference – шет тілін меңгерудің жалпыеуропалық құзыреттілігі) сәйкес ағылшын тілін меңгерудің деңгейлік моделі негізінде тілдік білім беру мазмұнының сабақтастығын көздейді. Деңгейлерді бөлу кезінде типтік оқу бағдарламасында бастауыш сынып оқушылары ағылшын тілін А1 (өмір сүру деңгейі) қарапайым деңгейінде меңгеруі тиіс деп белгіленген. 5-7 сынып оқушылары А2 деңгейіне (қымбат деңгей), 8-10 сынып оқушылары В1 деңгейіне (шекті деңгей) қол жеткізеді деп болжануда, мектеп түлектері ағылшын тілін В2 алдыңғы қатарлы деңгейінде меңгеретін болады. Сурет 5. [35]

Сурет 5(кесте).Бастауыш сыныптағы ағылшын тілі деңгейлерінің кестесі.

Ескерту — [автор жасаған]

Сөзді меңгеру нені білдіреді? И. Л. Бим сөзді меңгеру оның мәнін, нысанын (дыбыстық және графикалық) меңгеруді, оны контексте қолдануды білдіреді. Мәтінде мәніне қарай сөзді дұрыс қолдану үшін оқушы сөзжасам (парадигматикалық қатарда — сөз өзгерту), қолдану (синтагматикалық қатарда — сөз тіркесі) меңгеруі қажет.[23 с.164] Демек, сөзді меңгеру үшін, біз бірінші кезекте оның мәнін білуіміз керек. Көбінесе сөздер көпмағыналы, яғни бірнеше мағынасы бар .Сөздер денотативті (оның пәндік арақатынасын білдіретін) және коннотативті (лексикалық бірліктің қосымша мазмұны, ол оның негізгі мағынасын білдіреді және эмоциялық-бағалау реңдерін білдіреді) болуы мүмкін.Сондай-ақ сөздің қалай айтылатынын және жазылатынын білу керек, оның грамматикалық формасын (мысалы, көпше, жекеше түрде), оның сөзжасам тәсілдерін, оның басқа сөзбен үйлесу мүмкіндігін (коллокация) білу керек.Контексте сөзді қолдану қиын міндет. Бұл туралы белгілі филолог С. Г. Тер-Минасова былай деп жазады:» жаңа шетелдік сөзді, туған елдің эквивалентін танып, оны қолдану арқылы өте сақ болу керек: сөз түсінігі, ұғымның артында — әлем ақиқатының мәні немесе құбылысы тұр, ал бұл өзге елдің әлемі, шетел, бөтен, жат .» [36.-42]

Осылайша, С. Г. Тер-Минасова сөз қолдануға әсер ететін тағы бір маңызды аспектіні

атап өтеді: мәдени компонент, оқытылатын Тіл әлемі туралы мәдени фондық білім. Ана тілінде біз қарым-қатынастың әр түрлі жағдайларында лексиканы интуитивті дұрыс қолданамыз. Шет тілінде қарым-қатынастың әр түрлі жағдайларында лексиканы дұрыс қабылдау және қолдану үшін сөйлеу қызметінің барлық түрлерінде лексикалық дағдыларды мақсатты түрде қалыптастыру және дамыту қажет. Лексикалық дағды лексикалық бірлікті таңдау бойынша автоматтандырылған іс-әрекет болып табылады және оның өнімді сөйлеуде басқа бірліктермен дұрыс үйлесуі және рецептивті сөйлеуде мәні бар автоматты қабылдау және ассоциациялау .[37] Лексикалық дағдылар рецептивті (тыңдалым және оқылым) және репродуктивті (сөйлесім және жазылым) болып бөлінеді. Жалпы білім беру мекемесінде сөйлеудің лексикалық жағына қандай талаптар қойылады? Бастауыш мектепте әлеуметтік-тұрмыстық, әлеуметтік-еңбек және әлеуметтік-мәдени салалардағы екіжақты (рецептивті және репродуктивті) меңгеру, қарапайым тұрақты сөз тіркестері, оқытылатын тіл елдерінің мәдениетін көрсететін сөйлеу этикетінің элементтері, интернационалдық сөздер сияқты қарым-қатынас жағдайларына қызмет көрсететін 500 лексикалық бірліктерді оқыту көзделеді, сондай-ақ сөз түзу тәсілдері туралы бастапқы түсінік беріледі. Лексиканы қолданудың негізгі талаптары-контексте лексикалық бірліктерді қолданудың дәлдігі, сөздік қорының байлығы болып табылады. Лексиканы енгізу кезінде мұғалім сөздің мағынасын түсіндіргенде қарапайым, оқушыға қол жетімді лексиканы қолданғанда, сөзді қолданудың ең маңызды жағдайларына назар аударғанда, мысалдар келтіргенде, оқушылардың білімі мен сезімдеріне назар аударғаны өте маңызды. Психологтар еске алудың түрлі түрлерінің жұмысы кейбір жалпы заңдарға бағынатынын атап өтті. Олардың біріншісі — бұл түсіну заңы : неғұрлым терең ұғынса , соғұрлым ол есінде сақталады. Есте сақтаудың ең жақсы жолы-есте сақтау кезінде ақпаратты дұрыс ұйымдастыруды үйрену. Суреттерді, сызбаларды, кестелерді кеңінен қолдану керек. Сонымен қатар, болжамдау әдісі тиімді. Демек, сөз құрушы элементтерді пайдалана отырып, болжау арқылы сөздің мәнін ашуға тырысу керек. Мысалы, егер оқушылар work сөзін білсе, онда оған -er суффиксін жалғасақ, оқушылар worker сөзінің мәнін түсінуі мүмкін. Сондай-ақ орнату заңы да маңызды: есте сақтау, егер адам өз алдына сөзді ұзақ уақытқа есте сақтау міндетін, сондай-ақ қызығушылық заңын қойған жағдайда жақсы болады. Қызығушылықты қалыптастыру негізі-мақсат. Егер адам ақпараттың маңызды екенін білсе, онда оны игеру өнімді болады. Бұл қайталау ықпал етеді жақсы запоминанию. Сондықтан келесі заң-қайталау заңы. Егер бірдеңені ұзақ есте сақтау керек болса, онда кем дегенде төрт қайталау қажет: бірінші рет есте сақтағаннан кейін, екіншісі-20-30 минуттан кейін, үшіншісі — күн сайын, төртіншісі — екі-үш аптадан кейін қайталау керек. Қайталау белсенді болуы керек. Жақсы есте сақтау үшін шетел сөздерін есте сақтау кезінде өзіндік ерекшелігі бар мнемотехникалық тәсілдер кеңінен қолданылады. Олардың негізгілері: ассоциациялар әдісі, байланыс әдісі, орындар әдісі. Ассоциациялар әдісі. Көптеген ассоциациялар неғұрлым көп және алуантүрлі болса, соғұрлым олар жадқа берік бекітіледі. Байланыс әдісі. Ол жаңа

сөздерді бірыңғай әңгімеге біріктіру болып табылады. Орындар әдісі. Ол көру ассоциациясына негізделген: есте сақтау керек затты анық елестету және оның бейнесін жадыдан оңай «алынатын» орын арқылы біріктіру қажет. Бұл әдіс логикалық ассоциацияны талап етпейді, ол пәндер мен орындардың бірізділігіне негізделген.[38]

Кіріспе кезеңінен кейін бекіту кезеңі, содан кейін қарым-қатынаста практика кезеңі қажет. Бұл үшін әдістемеде жаттығулардың келесі жүйесін қолдану қажет: тілдік және сөйлеу, сөйлесім немесе коммуникативтік. Дайындық жаттығулары біздің жағдайда лексикалық дағдыларды қалыптастыруға және бұл дағдыларды сөйлеу әрекетіне қосуға арналған. Сөйлеу жаттығулары коммуникативтік, яғни қарым-қатынас дағдыларын қалыптастыруға арналған. Әрбір лексикалық жаттығудың ақпараттық және ақпарат бөліктері бар. Сонымен қатар ақпараттық бөлім де үлкен маңызға ие, өйткені іс-қимылға деген арналған нұсқаулық болып табылады. Ақпараттық бөлім оқушыларға әрекетті қалай орындау керектігін нақты білулері үшін анық және түсінікті болуы тиіс. Лексикалық материалды бекіту дайындық тілдік жаттығулар сериясы арқылы жүзеге асырылады. Бұл кезең өте маңызды, өйткені лексикалық бірліктерді есте сақтау беріктігі және оларды қолдана білу оған байланысты.

Ғылыми әдебиетте жаттығуларда лексиканы бастапқы бекіту мынадай талаптарға сәйкес жүзеге асырылуы тиіс:

1) алғашқы бекіту иллюстрациялық, түсіндіретін және бақылау функцияларын орындай отырып, түсіндірудің ажырамас бөлігін құрауы тиіс;

2) жаңа лексикалық бірліктерді таныс лексикалық ортада және меңгерген грамматикалық материалда көрсету керек;

3) жаттығуларда қарапайым дағдылар ғана емес, сонымен қатар оқушылардың шығармашылық мүмкіндіктерін дамытатын және осы кезеңде тілдік қарым-қатынастың барлық формаларында енгізілген лексикалық бірліктерді пайдалануға мүмкіндік беретін күрделі ақыл-ой әрекеттері де қарастырылуы тиіс.[39]

Қазіргі таңда өзекті мәселелердің бірі анықтамалық материалдармен жұмыс болып есептеледі, яғни сөздіктермен қалай жұмыс істеу және өз сөздігін қалай құру мәселелері жеке қарауды талап етеді. Бірінші мәселеге тоқталайық. Әртүрлі сөздіктердің көптеген түрлері бар. Оқушыларды сөздіктерді бастапқы кезеңде қолдануға үйрету қажет. Әдіскерлер билингвалды (екі тілді) сөздіктерді және бір тілді сөздікті бірден сатып алу керек деп санайды. Сөздіктермен жұмыс бірінші рет сыныпта жүргізілуі керек. Оқушыларды әдетте қысқартылған түрде берілетін сөздік белгілермен таныстыру керек. Сөздікте әр сөзге транскрипция беріледі, сөздің грамматикалық мәртебесі (етістік, зат есім және т.б.) көрсетіледі, грамматикалық сипаттамалар беріледі (мысалы, есептелетін зат есім — есептелмейтін), оның мағынасы және қолданылуы (пайдалану мысалдары), осы сөзбен сөз тіркестері келтіріледі, оның туындылары беріледі. Сөздіктерде сөздің

синонимдерін немесе оның антонимдерін табуға болады. Бірқатар сөздіктерде жұлдызшалармен сөздің жиілігі белгіленеді. Оқушылар үшін сөздікпен қалай жұмыс істеу керек екенін сипаттайтын жадынама міндетті түрде әзірленуі керек. Оқушылардың сөздердің көпшілігі-көп мағыналы екеніне назарын аудару керек. Сондай-ақ оқушыларға екі тілді сөздіктермен жұмыс жасаудың бір тілді сөздіктерден айырмашылығы неде екендігін түсіндіру қажет. Қазіргі заманғы сөздіктердің көпшілігі өзінің ерекшелігі бар электрондық нұсқасы бар, және мұғалімнің міндеті оның артықшылықтарын көрсету.

Екінші мәселе де маңызды: сөздікті қалай жүргізу керек. Бұрын сөздікке сөз, оның транскрипциясы мен аудармасы жазылған. Қазіргі уақытта мамандар тақырыптық қағидат бойынша сөздік жүргізуге кеңес береді, яғни осы оқу жылында жоспарланған беттер: мысалы, спорт, білім, сыртқы көрініс және т. б. [40]

Қазіргі лингводидактика шет тілін оқытудың әр түрлі тәсілдерін қамтиды. Бастауыш мектепте ағылшын тілін одан әрі тиімді оқыту үшін қызығушылық тудыратын әдістерді қарастырамыз. Бихевиористік тәсіл. Бихевиористік теорияға сәйкес тілді оқыту мінез-құлықтың объектісі ретінде қарастырылды: тілді меңгеру негізінде қойылатын ынталандыруды бірнеше рет қайталау нәтижесінде қалыптасатын дағдылар жатыр, яғни бала ересектердің сөйлеуіне еліктеу нәтижесінде тілді мақсатты түрде оқытусыз имитативті жолмен меңгереді. Басқаша айтқанда, ешкім бала үшін сөйлеу ағынын меңгеру бірліктеріне бөлмейді, сөйлеу үлгілерін сараламайды, оларды белгілі бір бірізділікке тартпайды, грамматика ережелерін түсіндірмейді, соған қарамастан, қалыпты дамып келе жатқан бала бес-алты жасқа қарай осы күрделі грамматиканы меңгеріп, өз бетінше сөйлейді, коммуникативтік тапсырмаларды табысты шеше отырып, ал жеті-сегіз жасқа қарай баланың сөйлеуінде күрделі ұсыныстар, едәуір ұзындықтағы мәтіндер пайда болады. Осы теорияға сәйкес жаңа тілді бала бірінші сияқты — өздігінен, ережелерді ажыратпай, жылдармен Жоғалтатын имитацияға ерекше қабілеттіліктің арқасында меңгереді. Бұған дәлел-баланың екі тілді ортада дамуы. [41] Баланың ақыл-ойын таза тақта ретінде қараған Джон Локк сияқты, оның қоршаған ортасы өзінің ойлы хаттарын жазса, осы тәсілді жақтаушылар бірінші тілді алу имитация, тәжірибе, қолда бар іскерлікті табысты қолдану және дағдыны қалыптастыру жағдайында жауапты репликалар нәтижесінде болады деп санайды. Жаңа тілді оқыту бірінші тілді меңгеру барысында қалыптасқан дағдылардың есебінен жүргізіледі. Бұл жаңа тілді қабылдау тәсілін өзгертеді. [42]

Бірақ имитация бала кезінде тілді меңгерудің негізгі тетігі болып табылмайды, өз бетінше пікірді құру мүмкіндігі баланың үлкен (әрине, аңғармай) аналитикалық жұмысының есебіне қол жеткізеді, ол баланың жеке ой-өрісін анықтайтын ережелер жүйесін шығарады. Бихевиористік тәсілде негізгі интерпретациясы бейнематериалдармен жұмыс болып табылатын аудиовизуалды (құрылымдық-

Ғаламдық) әдіс негізделген. Бейнефильмнің бір артықшылығы-оның оқушыларға эмоциялық әсері. Бейнефильмді пайдалану назар мен жадтың дамуына көмектеседі. Фильмнің мазмұнын түсіну үшін оқушыларға белгілі бір күш салу қажет. Осылайша, еріксіз назар ерікті түрде өтеді. Бейнефильм-бұл «аудиовизуалды тәжірибе». Бұл дегеніміз, оқушы субтитрлермен фильмді немесе қысқаша бейнебаянды көргенде, ол айтылған сөздерді естиді және бір мезгілде оларды көреді. Экранда не болып жатқанын көріп, оқушы кейіпкерлердің сөзін жақсы түсіндіре алады және олар осы сөздер мен сөз тіркестерін неге айтатынын түсіне алады. Сонда бастауыш мектепте ағылшын тілін оқытудың стратегиялық мақсаты қарапайым қарым-қатынас жағдайларында бастапқы коммуникативтік дағдыларды қалыптастыру болуы тиіс. Сөздік қорын байыту, ағылшын сөздерінің айтылу дағдыларын, белгілі бір тақырыптық минимум аясында сөйлеу ниеттерін тыңдау және іске асыру дағдыларын үйрету. Бастауыш мектептегі көптеген ғылыми зерттеулер бастауыш сынып оқушыларының шет тілін үйренуге саналы ішкі қажеттілігі жоқ екенін көрсетті. Бірақ олардың, барлық жаңа және белгісіз, жат дүниеге табиғи қызығушылығы болады. Демек, бастауыш сынып оқушыларының ағылшын тілін оқыту кезінде осы қызығушылықты ұстап тұру қажет және балалардың шет тілдерін үйренуге деген уәждемесін одан әрі арттыруды қалыптастыру қажет. Бастауыш сыныптарда мотивацияның жетекші түрі танымдық болып табылатыны белгілі. Танымдық уәждер мен мүдделерді қалыптастырудың ең тиімді жолы олардың ойын жағдайына бастапқы өрлеуі болып табылады. 6-8 жаста оларда абстрактілі ойлау әлі нашар дамыған. Сабақта немен айналысатындардың барлығы көз қарасы, нақты, түйсігі және қоршаған ортамен тікелей байланысты болуы тиіс. Балалар өте мықты ұзақ мерзімді жады бар: ұзақ мерзімді жадқа ауысу үшін бірнеше рет материалды ұсыну қажет. Бұдан басқа, балалар 3-5 минут ішінде көп көңіл бөле алмайды. Бұл ретте олардың еріксіз назары әлдеқайда олар үшін мағынасы бар (мысалы, ойын) балалар шексіз сағат айналыса алады.[43] Сонымен, кіші мектеп жасындағы баланы өз бетінше жұмыс істеуге үйрете арқылы баланың дербестік таным әрекеті дамиды. Ал дербестік таным әрекеті баланы шығармашылық жолына әкеледі. Сонымен қатар осы үш әрекеттің өзара байланысын үзіп алмау үшін сабақта және сабақтан тыс уақытта баланың зерттеу іс-әрекетін ұйымдастыруға болады. Бұл процесс біртіндеп дамиды сатылы жол. (Сурет 6.)

Сурет 6(сызба). Зерттеу іс-әрекетін ұйымдастыру жолдары.

Ескерту — [автор жасаған]

М. В. Осорина 5 жасқа қарай балаларда «әлемді екі есе көтеру» қабілеті дамитынын атап өтті, бұл ретте « бала бір уақытта екі түрлі шындықта, қоршаған заттардың әдеттегі әлемінде бірге өмір сүре алады... «кәдімгі өмірде баланы қоршаған заттардың көпшілігі оның қиялында көптеген оқиғалар кейіпкерлерімен ұсынылады », ал нақты оқиғалар оның» екінші шындықта «жаңа мағынасы мен мазмұнын алады.[44] Әлеуметтік мәртебенің ауысуы болған кезде 6-7 жасқа қарай объективті (сыртқы) шындық үлкен рөл атқара бастайды. Алайда, автономды шындықтың әсері жасөспірімдер жасына дейін сақталады. Сондықтан әртүрлі әдістердің арасынан бастауыш сынып оқушыларына тиімдісін анықтап, қолданған жөн.

Оқытудың белсенді әдістері-оқушыларды оқу материалын меңгеру барысында белсенді ойлау және практикалық қызметке итермелейтін әдістер. Белсенді оқыту әдістерін қолдану-бұл танымдық үдеріске қатыспау мүмкін емес болатындай оқу үдерісін ұйымдастыру: әр оқушы немесе белгілі бір рөлдік тапсырма бар, онда ол көпшілік алдында есеп беруі тиіс, немесе топтың алдына қойылған танымдық міндеттерді орындау сапасы оның қызметіне байланысты.

Белсенді оқытуды ұйымдастыра отырып, педагог оқушылардың танымдық қызметін ынталандыратын, олардың әрқайсысын ойлау және мінез-құлық белсенділігіне тартатын әдістерді қолданады. Белсенді оқыту ұғынуға, өңдеуге, байытуға және жеке әр оқушының білімін қабылдауға бағытталған. Бұл әдістерді орынды және орынды пайдалану оқытудың дамытушы әсерін арттырады, шиеленіскен ізденіс атмосферасын жасайды, оқушылар мен мұғалімдерде көптеген жағымды эмоциялар мен уайымдар тудырады. Осылайша, келесі қорытындыларды жасауға болады:

1) Белсенді әдістер өздері белсенді, өйткені олардың негізінде интеллектуалды және физикалық ойындарда белсенді болып табылады;

2) олар білім алушыларды және оқытушыларды пассивті тыңдаушылардан және

«сөйлейтін» топтасқан командалардың жігерлі, дәлелді, шығармашылық, мақсатқа ұмтылған ойыншыларына айналдыра отырып, білім беру процесінің барлық қатысушыларының белсенді пікір алмасуына пассивті монолог алмастырады;

3) бұл әдістер оқыту үшін вербалды және вербалды емес коммуникацияның барлық рұқсат етілген түрлерін тартады және пайдаланады;

4) білім, білік, дағды, сапалар және құндылық бағдарларды меңгеру процесі оқушының барлық қабілеттерін пайдалану салдарынан айтарлықтай жанданады. Шет тілін оқытудың белсенді әдістері бастауыш мектептегі оқу үрдісінің заманауи және тиімді моделінің ажырамас құралы болып табылады.[45]

2.3 Ауызекі сөйлесімді игеру барысында кездесетін олқылықтарды шешу жолдары.

Бастауыш кезеңде тыңдалым мен сөйлесімге оқыту өзара тығыз байланысты. Сөйлесімнің іскерлігі күнделікті қарым-қатынастың типтік жағдайларында тілдік өзара әрекеттесуді болжайтын диалогтық сөйлеу іскерлігінің кейбір басымдығымен, сондай-ақ балалар фольклорының оқыған немесе тыңдалған шығармаларымен байланысты дамиды. Диалогтық сөйлеуді меңгеру барысында кіші мектеп оқушылары:

- этикеттік сипаттағы диалог жүргізу: сәлемдесу және сәлемдесуге жауап беру; танысу, өзін таныстыру және досын таныстыру; қоштасу; құттықтау және алғыс айту; бірлескен қызмет барысында алғыс білдіру; кешірім сұрау; шақыру (мысалы, туған

күніне) және шақыру қабылдау/шақырудан сыпайы бас тарту;

— диалог – сұрақ-жауап жүргізу: кім?, не?, қашан?, қайда?, қайдан?, неге? — ынталандыру сипатындағы диалог жүргізу: өтініш жасау, өтінішті орындауға келісу/бас тарту; бірге бірдеңе ұсыну (мысалы, жобаны орындау барысында), серіктестің ұсынысына келісу/келіспеу; көмек көрсету және өз көмегін ұсыну. Сонымен қатар монологтық сөйлеу дағдыларын қалыптастыру жұмысы жүреді. Сипаттама ретінде ең қарапайым коммуникативтік формалардан басталады және оқылған немесе естілген сөйлемдер (әңгіме, хабар, мінездеме) сияқты формаларды біртіндеп қамтиды. Монологтық сөйлеуді меңгеру барысында кіші мектеп оқушылары:

- суретті, фотосуретті, берілген тақырыпқа суретті сипаттауды;

- жануарды, затты атауын, сапасын, мөлшерін, санын, тиесілігін, орналасқан жерін көрсете отырып сипаттауды үйренеді.;

- өзі, отбасы, өзінің досы, өзінің үй жануарлары, сүйікті ертегінің/мультфильмнің кейіпкері туралы қысқаша айту: атын, жасын, тұратын жерін айту, ол қандай және не істей алатынын айту, Сүйікті ісі және бұл ретте өз пікірін айту (ұнамайды /ұнамайды), мысалы, I think...;

— иллюстрацияға, кілт сөздерге, қарапайым жоспарға сүйеніп оқылған / естілген мәтіннің мазмұнын беру. Жоғары айтылған ақпарат бастауыш сынып оқушыларының ауызекі сөйлесімді игеру барысындағы кездесетін кейбір олқылықтарды шешу жолдары болып табылады. Сонымен қатар, ауызша сөйлеу қабілетіне бастауыш мектепте өте кең тараған өлеңдерді, әндерді, рифмовкаларды жатқызуға болады. Олар жиі үлкен коммуникативтік жүктеме көтермейді, бірақ айтылу дағдыларын қалыптастыру және есте сақтауды дамыту тәсілдерінің бірі болып табылады, сабақта ойнауға көмектеседі, сабақта шиеленісті жоюға және динамикалық үзіліс ұйымдастыруға мүмкіндік береді, сыныптан тыс іс-шаралар кезінде оқушыларға өз жетістіктерін көрсетуге көмектеседі. Оқу-әсіресе бастауыш сыныптарда көп еңбекті қажет ететін сөйлеу біліктерінің бірі. Сонымен қатар, оқу техникасын дұрыс ұйымдастырылған меңгеру оқытудың келесі кезеңдерінде уақытты үнемдеуге қабілетті болады.

Әдістемеде оқу техникасына оқытудың түрлі тәсілдері белгілі: - оқу ережелеріне сүйеніп оқыту. Бұл әдіс сөздердің көпшілігі ережелер бойынша оқылатын тілдер үшін жақсы; — әр түсі сол немесе басқа орфограммаға сәйкес келетін түс сигнализациясына сүйеніп оқыту. Мысалы, қызыл түс ашық дауысты бейнелейді, жасыл-жабық, қара-оқылмайтын дауысты немесе үнсіз; — оқушылардың жекелеген әріптері мен әріп тіркестерін ажыратуды талап етпейтін бүтін сөздер әдісімен, өйткені олар сөзді сыртқы контур бойынша біледі: әріптердің шығыңқы элементтері, сөздің ұзындығы және т. б.; - кейіннен алфавиттік оқуға көшумен транскрипция бойынша оқу. Бұл әдіс дыбыстық және графикалық бейнелер, мысалы, ағылшын тілі үшін қолайлы деп есептеледі: enough

[l'nlf]. Алайда, алфавиттік оқуға көшу сөзсіз, сондықтан оқушылар кейінірек дәстүрлі алфавиттік оқу кезіндегі қиындықтарға тап болады. Транскрипция белгілерін, мысалы, ағылшын тілінде қолдана білу қажет, өйткені транскрипцияны білмей оқушы сөздікті толық пайдалана алмайды. Оқу техникасын меңгеру барысында дауыстап оқуға және ішінен оқыту жүргізіледі. Ең жақсы нәтижеге, егер оқудың барлық аспектілерімен жұмыс қатар жүргізілсе, бұл жағдайда оқушылар оқудағы коммуникативтік функциясын өз уақытында түсінеді, оны баспа мәтінін қарапайым дыбыстауға айналдыра алмайды. Сонымен, оқуды меңгеру кезінде кіші мектеп оқушылары:

- Дауыстап оқу техникасына : - оқудың негізгі ережелерін білу негізінде оның дыбыстық жолмен сөздің графикалық бейнесін сәйкестендіру, сөздер мен сөзтіркестерінде дұрыс екпін, жалпы интонацияны сақтау;

- тек зерттелген материалды қамтитын шағын мәтіндерді мәнерлі дауыстап оқу; — өзі туралы оқу және тек зерттелген материалды қамтитын оқу мәтіндерін толық түсіну, сондай-ақ оқылатын оқу тәсілдерін пайдалана отырып, жеке бейтаныс сөздерді қамтитын мәтіндерді;

— өзі туралы оқу және бастауыш мектеп оқушыларының мазмұны бойынша қолжетімді күрделі емес мәтіндердің негізгі мазмұнын түсіну, оларға қажетті немесе қызықты ақпаратты (басты кейіпкердің/кейіпкерлердің аты, әрекет ету орны, әрекет ету уақыты, кейіпкерлердің сипаттамасы және т.б.) табу. Оқу барысында оқулықтың екі тілді сөздігін қолдануға болады.

Бастауыш сынып оқушыларының айтылу дағдыларын қалыптастырудың ең тиімді тәсілдері деп мыналар танылады: - қарапайым имитация, яғни мұғалімнің немесе диктордың фоножазбадағы айтылуын көшіру; - дыбыстардың артикуляциясын түсіндіру негізінде саналы имитация. Бұл жағдайда түсініктеме ертегі түрінде, әртүрлі кейіпкерлердің қатысуымен болуы мүмкін: Mr Tongue (Тіл шебері), Miss Chatter (мисс Болтушка) және т. б.; — оқылатын тілде дыбыстарды айтудағы айырмашылықтарды (мысалы, ұзақ және қысқа) түсінуге және оларды ана тілінің дыбыстарымен салыстыруға негізделген имитация (мысалы, [ш] «шал», «шаң» және [ʃ] «she» сөздерінде). Ал бастауыш сыныптарда қалыптасқан фонетикалық қателер келесі кезеңдерде үлкен еңбекпен түзетіледі. Сондықтан айтылу жұмысына үнемі көңіл бөлу ұсынылады. Лексика бастауыш сыныптарда қарым-қатынас жасау үшін анықталған сөйлеу пәндеріне (тақырыптарға) сәйкес іріктеледі. Оның құрамы әртүрлі және маңызды (етістіктер, зат есімдер, сын есімдер, сандар,), сондай-ақ қызметтік сөздер (артиклдер, есімдіктер, идеомалар), сондай-ақ ең көп таралған сөйлеу клишелері. Іріктелген лексиканың коммуникативтік құндылығы етістіктердің және сөздің басқа бөліктерінің, мысалы, зат есім, зат есім арақатынасына байланысты. Лексиканы оқыту, әдетте, грамматиканы оқытумен байланысты болады. Шет тілінің лексикалық бірліктері көбінесе мұғалімнің сөзі арқылы, көбінесе сөйлеу үлгілерінде түседі, олар балаға осы сөздің немесе сөзтіркесінің қалай

және қайда қолданылуы мүмкін екендігі туралы бірден түсінік береді. Бірте-бірте оқудың екінші жылының ортасына қарай оқушылар оқу үшін мәтіндерден бөлек лексикалық бірліктерді пайдалана бастайды. Бұл үрдіс оқытудың бастапқы кезеңінің соңына қарай өсіп, орта кезеңде жетекші болып келеді. Жаңа лексикалық бірліктің мәні (семантизация) төмендегі жолдармен ашылады:

a) пәндік (зат, сурет) немесе Ситуативті (How are you? — I ' m fine, thank you.

b) әрекетті көрсету (go, jump, write);

c) ана тіліне аудару (want = келеді). Ана тіліне тікелей аударманы теріс пайдаланбауға болмайды, оның үстіне кіші оқушының сөздік минимумында абстрактілі мән бар сөздер көп емес.

Жаңа лексикалық бірлікпен танысу кезеңінде оның дұрыс дыбыстық және графикалық бейнесін қалыптастыру маңызды. Мысалы, one [wʌn] немесе көптеген ерекшеліктердің болуы, мысалы, love [lʌv] және home [həʊm] сияқты, ашық буында бірдей әріп әртүрлі оқылады. Бастауыш сыныптардағы лексиканың көп бөлігі екі жақты меңгеріледі: есту/оқу кезінде түсіну үшін және оқушылардың өз ауызша (сирек жазбаша) сөздерінде пайдалану үшін. Осы әдістерді қолдануда бүгінгі күні мультимедиаға ұсынылған жаңа аудиовизуалдық техникалық құралдар әдістемеші ағылшын тілі мұғалімдерінің тілді оқытуға жаңаша қарауын және өз әдістерінің жетілдірілуін талап етеді. Бұдан бірнеше жыл бұрын «оқытудың техникалық құралдары (ОТҚ)», «лаборатория» ұғымы – ұнтаспа, оқу теледидарын пайдаланумен, лингафон кабинетіндегі сабақтармен немесе техникалық және нақты ғылымдар саласындағы зерттеулермен ғана байланысты болып келді, бірақ тілді оқытуда компьютерді, сондай-ақ интернет желісі ресурстарын пайдалануға ешқандай мүмкіндік болмады. Қазір ағылшын тілін оқытушылардың қарамағында компьютерлік техниканы қолдануға негізделген ОТҚ-ның (оқытудың техникалық құралдары) бірнеше түрі бар. Ал мұндай күрделі техникалық жүйені меңгеру арнайы дайындықты қажет етеді. Оқыту процесін оңтайландыру – жаңартылған компьютерлік бағдарламалар базасында оқу лабораторияларын жетілдіруді және де мемлекеттік тілді оқытуда ОТҚ-ның аталған түрін қолдану әдістемесін әзірлеуді қарастыру қажет. Әрине, жаңа компьютерлік бағдарламалар мен тұтас ақпараттық оқу кешенін әзірлеу бүгінгі отандық жоғары мектептердің ең өзекті қажеттілігі саналады. Алайда оны қанағаттандыру – ағылшын тілін оқыту процесінде компьютерді қолданудың теориялық негіздерін түпкілікті білмейінше, мүмкін емес. Енді осы үдерістің теориялық негіздері мен әдістемелік қағидаларын сипаттап көрсетелік. 1. Қағидалардың бірі жеткілікті мөлшерде жалпылама, белгілі шекте әмбебаптық сипатқа ие болатындығы белгілі, енді біреулері өзінің қолданылу саласында жекелік (даралық) сипатта болуы мүмкін. Бұлар осымен байланысты, бәрінен бұрын, тар шеңберде ұсынылатын жалпылама әдістемелік қағидаларды дамытады, нақтылайды. 2. Олардың қолданылуы қазіргі кезде

мультимедиаға ұсынылған белгілі компьютерлік бағдарламалардың көмегімен қазақ тілін оқытудың нақтылы, қиын ерекшелігі саласымен шектелетін де әдістемелік қағидалар бар: тілдік жүйенің кейбір жекелеген қырын және де сөйлеу қызметі түрлерінің бірін оқыту қағидасы немесе мемлекеттік тілді оқыту негізінде оқу құралдарының айрықша маңыздыларын пайдалану. Оқытушы ағылшын тілі сабағында компьютерлік презентацияларды, дыбыс және бейне материалдарды, слайдтарды, қарапайым және күрделі анимациялы графикалық объектілерді пайдалана алады. Желілік технологиялар мен мультимедиялық үйретуші бағдарламаларды пайдалану тіл үйретудің сапасын арттыруға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, психологиялық тұрғыдан компьютердің көмегімен тіл үйренушінің қызығушылығын, ынтасын арттыруға және әрбір жұмыс барысында қысылмай, өз білімін еркін қолдануына мүмкіндік болады. Мультимедиялық үйретуші бағдарлама тіл үйретуде өте тиімді. Тіл үйренушінің психологиялық, тілдік кедергісін жоюға көмектеседі. Оқыту жүйесіне енгізілген жаңа технология оқытудың тұлғасына, мазмұнына және әдістемесіне әсерін тигізеді. Ол оқытудағы уәждемені және оқыту үдерісіндегі дидактиканы күшейтеді.

Ғалым Қ.Қ. Қадашева былай дейді: «Тілді жаңаша жаңғыртып оқытуда оқытушы - түсіндіруші, ал үйренуші-тыңдаушы немесе оқытушы-үйренуші деген ұғымды мүлдем жояды. Оқытудың бұл түрінде тіл үйренуші оқыту объектісінен білімді меңгеруші, өзі тілді үйренуді іске асыратын субъект қызметіне көшеді» [[46] Яғни, оқытушы бақылаушы бағыт беруші ролінде болады. Тілді жаңаша жаңғыртып оқытуда талап та, қарым-қатынас та өзгереді. Кез келген оқыту технологиясы іс-әрекеттің қарқындығы мен белсенділігін арттырғандығымен де, кейбір технологияда бұл құралдар басты идеяны және нәтиже тиімділігінің негізін құрап, жеке тұлғаның жетілуіне, дамуына бағытталған. Олар: проблемалық оқыту технологиясы, коммуникативтік технология, дамыта оқыту технологиясы, пікірсайыс, ойын әдістері т.б. Интерактивтік әдіспен сабақ өткізгенде оқытушы кеңесші ролін атқарады. Тіл үйренуші ізденуге, шығармашылықпен жұмыс істеуге үйренеді, тілге деген қызығушылығы артады, яғни өз қажеттілігі үшін үйренуде ынтасы оянады. Оқытушы өзге тілді үйренуде маңызды болып табылатын тыңдаушы мен тыңдаушының арасындағы интеракцияны қалыптастыруға жағдай жасайды. Оқытушы жұмысты ұйымдастыра білуі қажет: мақсат қою, жұмысты жоспарлау, тапсырманы бөлу, тыңдаушылардың әрекетін бақылау және бағалау, оқытушы тыңдаушының кеңесшісі болады. Жұмысты ұйымдастырып, топқа бөліп, әр топқа тақырып беріп, оларды талқылау көзделеді. Келесі әр білім алушыға жеке-жеке тапсырма беру, одан кейін жұптық тапсырмаға әртүрлі жағдаяттық тапсырмалар немесе сұхбат т.б. беруге болады. Соңында бүкіл топ өз жұмыстарының нәтижесін талқылайды, бір-бірін бағалайды. Жаңа ақпараттық технологияларды пайдаланудың басты мақсаты – оқушылардың оқу материалдарын толық меңгеруі үшін оқу материалдарының практикалық жағынан тиімді ұсынылуына мүмкіндік беру. Жаңа технология түрлерін ағылшын тілі пәні сабақтарында пайдалану, оқушының шығармашылық, интеллектуалдық

қабілетінің дамуына, өз білімін өмірде пайдалана білу дағдыларының қалыптасуына әкеледі. [47] Қорыта келгенде, ағылшын тілі сабағында жаңа технологияларды пайдалану заман талабы. Жаңа замандағы Жаңа Қазақстанымыздың дамып келе жатқан қадамында оқу процесіне жаңа ақпараттық технологияларды енгізілуі де, келешекте компьютер заманы болатынына көз жеткізеді. Оқушылардың жаңа тұрмысқа, жаңа оқуға, жаңа қатынастарға бейімделуі тиіс.

Осылайша ауызекі сөйлесім дағдысы өзінше сөйлеу әрекеті арқылы дамып, әрі қарай игеріледі. Жаңа технология ағылшын тілі пәнін оқушыларға тиімді етіп үйретуге көмектеседі.

БАСТАУЫШ СЫНЫПТАРДА АҒЫЛШЫН ТІЛІ ПӘНІ БОЙЫНША СӨЙЛЕСІМГЕ ОҚЫТУ
ҮРДСІНДЕГІ ТӘЖІРИБЕЛІК-ЭКСПЕРИМЕНТТІК ЖҰМЫС.

3.1 Жаңартылған білім беру бағдарламасындағы ағылшын тілі пәнінің рөлі.

Мемлекет басшысының 2015 жылғы 23 сәуірдегі Қазақстан халқы Ассамблеясының XXII сессиясында берген тапсырмасын және «100 нақты қадам: қазіргі заманғы мемлекет барлығына» атты Ұлт жоспарының 79 тармағын орындау мақсатында 2015-2020 жылдарға арналған үштілді білім беруді дамытудың Жол картасы бекітілді(Қазақстан Республикасы Инвестициялар және даму министрінің м.а. 2015 жылғы 30 қарашадағы № 1124 және Қазақстан Республикасы Инвестициялар және даму министрінің м. а. 2015 жылғы 30 қарашадағы № 1066 бірлескен бұйрығы).Жол картасына сәйкес Үш тілді оқытудың бірыңғай тілдік стандарты әзірленді,оларды оқыту процесінде пайдалану

қажет. [48] Тілдік стандарт Қазақстан мектептерінің барлық түрлерінде үш мақсатты тілді оқытудың жалпы шекарасын (тәсілдері, принциптері, стратегиялары) анықтайтын негіздемелік құжат болып табылады.

Сонымен бірге «оқыту тілі» және «мақсатты тіл» ұғымдарының мәнін ажырату маңызды. Жалпы білім беретін мектептерде оқыту тілдеріне: қазақ, орыс, ұйғыр, өзбек, тәжік тілдері жатады.

Мақсатты тілдер болып: қазақ тілі екінші тіл ретінде, орыс тілі екінші тіл ретінде және шет тілі үшінші тіл ретінде саналады.

Төменде сызбада үш тілде оқыту бойынша қазіргі жағдай көрсетілген.

Сурет 7(кесте). Үш тілде оқыту.

Ескерту — [автор жасаған]

Үш тілді білім берудің мақсаты білім алушылардың үш мақсатты тілді, атап айтқанда: қазақ тілінде оқытпайтын мектептерде оқытындар үшін қазақ тілін меңгеру үшін қажетті жағдайлар жасау болып табылады.

орыс тілінде емес және шет тілінде оқытатын мектептерде оқытындар үшін орыс тілінде оқытылады. Сондай-ақ, Қазақстанда этникалық топтардың ана тілдерін дамытуға айтарлықтай көңіл бөлінуде. Осыған байланысты көптілді білім беретін мектептер бар. Қазақ, орыс және шет тілдерін жеткілікті мөлшерде Оқыту қазақ тілінде оқытатын мектептерде де, орыс тілінде оқытатын мектептерде де үлгілік оқу жоспарларында көзделеді.

МЖМБС және 1-11 сыныптардың Типтік оқу жоспарларында «ағылшын тілі» оқу пәнінің орнына «Шет тілі» енгізілді. Білім беру ұйымдарына шет тілін таңдау құқығы берілген: «ағылшын тілі», «Неміс тілі», «француз тілі». Жұмыс оқу жоспары мен журналда оқытылатын Шетел тілі көрсетіледі.

Шет тілдері бойынша үлгілік оқу бағдарламалары Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2019 жылғы 7 наурыздағы № 105 бұйрығымен (10-11 сыныптар); ҚР БҒМ 2019 жылғы 26 шілдедегі № 334 бұйрығымен (1-4, 5-9 сыныптар) бекітілген.

«Шет тілі» оқу пәні білім алушының өз халқының мәдениеттері мен рухани құндылықтары, ұлттық бірегейлік, Азаматтылық, мораль нормалары мен сөйлеу тәртібі туралы түсініктерін қалыптастыруға ықпал етеді.

Ағылшын тілі бойынша оқу бағдарламасы білім алушылардың А1 тілін меңгеру деңгейін меңгеруіне бағытталған:

– талдау, бағалау және шығармашылық ойлау дағдыларын дамытуға ықпал ететін әр түрлі тапсырмалар;

– ауызша және жазбаша дереккөздердің кең спектрімен жұмыс.

Ағылшын тілі бойынша аптасына сағат саны:

- 1) 1 – сыныпта – аптасына 2 сағат, оқу жылында 66 сағат;
- 2) 2 – сыныпта-аптасына 2 сағат, оқу жылында 68 сағат;
- 3) 3-сыныпта-аптасына 2 сағат, оқу жылында 68 сағат.

Білім алушылар келесі тақырыптарға байланысты лексиканы меңгереді: сандар, түстер, уақыт, ауа райы, тамақ, киім, жануарлар, өсімдіктер, дене бөліктері, жеке ақпарат, отбасы, мектеп, достар, ойын-сауық, спорт, мерекелер, дәстүрлер мен әдет-ғұрыптар, ғимараттар, өнер, музыка, мифтер, зерттеушілер мен өнертапқыштар.

Бастауыш мектеп бағдарламасында тілдік дағдыларды дамыту үш тілде өтетін тақырыптарды зерделеу арқылы жүзеге асырылады. Пәнаралық байланыс (Cross Curricular Links) бастауыш мектептің оқу жоспарларында (1-3 сыныптар) әр тақырыпқа ұсынылған. (Сурет 8)

Ағылшын тілі сабақтарын жоспарлау кезіндегі ұсынымдар:

1) сабақта ойындарды, әндерді, санауыштарды, рифмовкаларды және ұсақ моториканы дамытуға байланысты қызметті пайдалану;

2) оқу тапсырмаларын орындау кезінде білім алушылардың жұмысын ынталандыру, білім алушыларды көтермелеудің әртүрлі нысандарын және қолдау тәсілдерін қолдану арқылы тілектестік және жайлы атмосфера жасау, жарыс сипатындағы тапсырмаларды қосу.;

3) бастауыш сынып оқушыларының психологиялық және жас ерекшеліктерін ескере отырып, оқыту нысандарының, әдістері мен тәсілдерінің ауқымын ойластыру (жоғары эмоционалды, қозғалушылық, сезімталдық, шаршағыштық); 4) Коммуникативтік құзыреттілікті табысты меңгерудің негізгі шарты оқушының оқу үдерісіне белсенді қатысуы болып табылады;

5) сабақта білім алушыларға таныс сөздерді, сөз тіркестерін және ағылшын тіліндегі нұсқаулықтарды үнемі пайдалануға, бұл тапсырмаларды орындау кезінде білім алушылардың сөздерін және сөз тіркестерін неғұрлым тиімді есте сақтау мен тануға ықпал етеді;

6) өз сөзін моделдеуге, сөздер мен сөз тіркестерін тиісті интонацияны, дауысты, айтылу мен қимылдарды пайдалана отырып, баяу және анық айтуға;

7) мимиканы, эмоцияларды, қаңылтыр мен жарқын көрнекі құралдарды (суреттер, ойыншықтар, постерлер) белсенді пайдалануға, өйткені;

8) білім алушылардың қызығушылығын ынталандыру, жұмыс нәтижелерін көрсету, өткен материалды бекіту мақсатында сыныптағы («сөйлейтін қабырғалар», көрмелер және т. б. деп аталатын) осы үшін арнайы бөлінген орындарда оқушылардың жұмыстарын орналастыруға және мезгіл-мезгіл жаңартуға;

9) ақпаратты іздеу, өңдеу, алу, құру және ұсыну, Ақпарат және идеялар алмасу сияқты АКТ-ға негізделген дағдыларды пайдалануға ықпал ету;

10) әр сабақта қысқа аудио және бейнематериалдарды, логикалық ойлауды дамыту үшін тапсырмаларды және флэш — карталарды және басқа да көрнекі құралдарды пайдалана отырып, өткен тақырыптар бойынша қысқа театрландырылған көріністерді үнемі пайдалану.[49]

Сурет 8(кесте).1-3 сыныптардың оқу бағдарламаларындағы пәнаралық байланыс.

Cross Curricular Links

Шет тілін оқыту жалпы білім беру жүйесінің барлық сатыларында олардың бірлігін, сабақтастығын және үздіксіздігін қамтамасыз ететін CEFR («Common European Framework of Reference: Learning, Teaching, Assessment» — «шет тілін меңгерудің жалпыеуропалық құзыреттілігі: оқу, оқыту, бағалау») тілдерін оқытудың деңгейдік моделіне сәйкес жүзеге асырылады.

Біздің мемлекет қазақстандықтардың барлық этностық топтарының тілдерін дамытуға қамқорлық жасайды Үш тілді (орыс, қазақ және ағылшын тілдері) енгізу қарқынын күшейтеді, онда халықтың жартысы жүзден астам ұлт өкілдері болып табылады. «Жаһандық әлемде біздің балалар ғаламшардың азаматтары болады – оларға барлық жерде жұмыс істеуге тура келеді және олар судағы балық сияқты күрделі әлемге енуі тиіс»,– деп есептейді ҚР Президенті Нұрсұлтан Назарбаев.[50]

Қазақ тілі-Қазақстан мемлекеттілігінің негізі, орыс тілі ұлтаралық қарым-қатынас құралы ретінде пайдаланылады, ағылшын тілін білу қазақстандықтарға жаһандық әлемге бірігуге және оқыту мен мансаптық өсудің артықшылықтарын алуға мүмкіндік береді.Ағылшын тілінде оқушылар жаратылыстану-математикалық циклдың жекелеген ғылымдарын: информатиканы, физиканы, химияны және биологияны зерттейтін болады.Оқыту пәндік-тілдік кіріктірілген оқыту әдістемесі бойынша болжанады. Осы тәсілдің арқасында тілді оқыту мақсатты болады,өйткені тіл нақты коммуникативтік міндеттерді шешу үшін қолданылады. Сонымен қатар, білім алушылар оқитын тілдің мәдениетін жақсы білуге және түсінуге мүмкіндік алады, бұл олардың әлеуметтік-мәдени құзыреттілігін қалыптастыруға әкеледі.Оқушылар тілдік материалдың үлкен көлемін оқып үйренеді, бұл табиғи тілдік ортаға толыққанды ену болып табылады. Бұл жұмыс арнайы терминдерді үйренуге мүмкіндік береді, белгілі бір тілдік құрылымдар

білім алушылардың пәндік терминологиясымен сөздік қорын толықтырады, сондай-ақ оларды одан әрі оқуға және алған білімдері мен іскерліктерін қолдануға дайындайды. Шет тілін және тілдік емес пәнді оқыту білім беру мақсаттарына жету үшін қосымша құрал болып табылады және шет тілін, сондай-ақ тілдік емес пәнді үйрену үшін оң жақтары бар.[51]

Сонымен қатар, 2019-2020 оқу жылында 1,2,3,4,5,6,7,8,9,10-шы сыныптарда критерийлік бағалау жүйесі іске асырылуда. Критерийлік бағалау жүйесіне формативті бағалау және жиынтық бағалау кіреді. Критерийлік бағалау білім алушылардың өз қызметін бақылау және бағалау қабілетін қалыптастыруға, функционалдық сауаттылықты және кең ауқымдағы дағдыларды қалыптастыру бойынша оқыту процесінде туындайтын қиындықтардың себептерін белгілеуге және жоюға мүмкіндік береді. Бағалау жүйесі ата-аналарға түсіндіру жұмыстарын жүргізуді көздейді. Оқушылардың ата-аналарына бағалау жүйесінің мақсаты мен негізгі принциптері түсіндіріледі, практикалық тренинг немесе мастер-класс өткізіледі. Жиынтық бағалау қорытындысы білім алушыларға, ата-аналарға немесе баланың заңды өкілдеріне қағаз немесе электронды форматта ұсынылады. Мұғалім ата-аналарға және білім алушыларға көмек ретінде әзірленген нормативтік құқықтық актілерге және әдістемелік материалдарға сәйкес бағалауды жүргізуі тиіс: -«білім алушылардың үлгерімін ағымдағы бақылау, аралық және қорытынды мемлекеттік аттестаттау жүргізудің үлгі ережесін бекіту туралы «Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2008 жылғы 18 наурыздағы № 125 бұйрығына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» – Білім және ғылым Министрінің » Қазақстан Республикасының 14 маусымдағы 2018 жылғы № 272 бұйрығы. Мұғалім білім алушылардың жиынтық жұмыстарын бөлім/тоқсан үшін тексергенде және қорытынды баллдарды қойғанда, оқу тапсырмаларының шарттарын рәсімдеуде, соның ішінде, былғауды ескермегенін білуі қажет. Мұғалімнің ауызша бағасы белгілі бір оқу нәтижелеріне қол жеткізуді көтермелеумен байланысты болуы тиіс. Білім алушының нақты жетістіктерін кеше болған жетістіктермен салыстыру қажет. [52]

Ағылшын тілі сабағында оқу тапсырмаларын бағалау критерийлері.

Бағалаудың мәні-бұл бағалау оқушылардың ортогональды жетістіктерін көрсететін құрауыштарға (критерийлерге) бөлінеді. Мысалы, ағылшын тілі бойынша оқушының табыстылығы жекелеген құрылымдарды (грамматикалық және лексикалық, фонетикалық және т.б.), осы құрылымдарды байланыстыра білуден (яғни, базистік құрылымдардан неғұрлым күрделі құрылымдарды құру), өз жұмысының нәтижесін сауатты рәсімдей (ұсыну) және жұмысты ұсыну үшін кәсіби тіл мен қосымша элементтерді (кестелер, сызбалар және т. б.) қолдана білуден құралады. Жеке жұмысты бағалай отырып, оқушының назарын қорытынды баға қойылған қандай да бір құрамдас бөліктегі табысқа аудару қажет. Осылайша, белгі «ашық» болады және оқушы өз

қызметінің қандай аспектілеріне көбірек көңіл бөлу керектігін түсінеді. Критерийлік бағалау технологиясы барлық оқу пәндері үшін қолданылады және нақты пәннің мазмұнын толтыра отырып, бір кілтте әзірленеді. Дәстүрлі түрде қазақстандық мектептердің көпшілігінде төрт балдан тұратын жүйеде құрылған бағалау жүйесі сақталады: 2 («қанағаттанарлықсыз»), 3 («қанағаттанарлық»), 4 («Жақсы»), 5 («өте жақсы») және мұғалімнің қарым-қатынасы, өйткені мұғалім баға қою кезінде бірқатар позицияларға бағдарланады:

*оқушының белгілі бір эталонға қатысты деңгейі,

*жалпы сыныпқа қатысты оқушы деңгейі,

*оқушының алдыңғы кезеңдегі оған қатысты деңгейі.

Критериалды бағалау кезінде:

*оқушы өз оқудың нағыз субъектісіне айналады;

*оқушылардың мектеп мазасыздануы төмендейді;

*мұғалім «соңғы сатыдағы судья» рөлінен кеңесші, маман рөліне көшеді.

Осылайша, критериалды бағалау оқушылардың табысты оқуға уәждемесін ынталандыру әлеуетіне ие.

Ағылшын тілі бойынша оқушының табыстылығы:

*жеке грамматикалық құрылымдарды білу (білім, түсіну) («А»);

*оқылған немесе естілгеннің мағынасын түсіну, сұрақтарға жауап беру және көптеген таңдау (ойлау)»(В);

*грамматикалық құрылымдарды, сөйлеуде оқыған лексиканы қолдана білу, (коммуникация) («С»);

*оқылған лексикалық және грамматикалық бірліктерді пайдалана отырып хат жазу, берілген тақырыптар бойынша диалогты қолдау (қолдану) («Д»).

Критерий оқу тапсырмасын орындау нәтижесі қандай болу керек екендігі туралы нақты түсінік берілетін көрсеткіштермен түсіндіріледі, ал кез келген көрсеткіш бойынша бағалау – бұл оқушының осы мақсатқа жақындау дәрежесін анықтау болып табылады. Көрсеткіштерді жобалау кезінде оқушы өз жұмысының сапасын өз бетінше бағалайды, бұл өз кезегінде оны жоғары нәтижеге жету үшін ынталандырады. Әрбір жұмыс бірқатар өлшемдер мен нұсқаулықтар бойынша бағаланады. Критерийлік бағалау оқушы өз табыстары мен сәтсіздіктері туралы ақпарат алған кезде кері байланыс функциясын орындайды. Бұл ретте аралық жұмыстың ең қанағаттанғысыз нәтижелерін оқушы өз нәтижелерін жақсарту үшін ұсыныстар ретінде қабылдайды.

Критерийлік бағалау, бір жағынан, бағалау процесін жеңілдетеді, себебі алдын ала анықталған өлшемдерге негізделеді. Осындай бағалау оқу үдерісінің барлық қатысушылары үшін объективті, ашық, қолжетімді: мұғалімдер үшін де, оқушылар үшін де, ата-аналар үшін де болып табылады. Екінші жағынан, әрбір оқу мақсаты үшін бағалаудың нақты критерийлері мұғалім іздестіруде болуы тиіс дәлелдемелерде жасалған қосымша қайнар көзі болып табылады. Мұның бәрі мұғалімнен ерекше дайындықты, тұрақты іздеуді талап етеді. Осылайша, білім беру мазмұнын жаңарту шеңберінде тиімді жұмысты ұйымдастыру үшін мұғалімдер мен мектеп басшыларын оқытуды жалғастыру керек.

3.2 Бастауыш сыныптарда ағылшын тілін оқытуда жаңа технологиялармен жұмыс жасау тәсілдерін сипаттау және жаңартылған білім беру бағдарламасының ерекшеліктерін дамыу жолдары.

Қазақстан Республикасы жалпы орта білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандартында «Шетел тілін оқытудың басты мақсаты — оқушыларға шетел тілінде қарым-қатынас жасауды базалық деңгейде игерту» деп көрсетілген.[53]

Өйткені қазіргі нарық жағдайында шетел тілін, оның ішінде ағылшын тілін меңгеру, шетел тілінде сөйлей білу өмірдің өзекті мәселесіне айналды. Сондықтан өсіп келе жатқан ұрпаққа шетел тілін оқытуда әр түрлі әдістемелік жаңа тәсілдерді түрлендіре, күрделендіре түсу қажеттілігі туындап отыр.

Ағылшын тілі — әлемдегі тілдер арасынан көркемдігі мен бейнелілігі, тазалығы мен сөздік құрамының молдығы жөнінен дамыған тілдердің бірі. Ауызша сөйлеу адам арасындағы қарым- қатынасты атқарады. Ағылшын тілінде сөйлеуді үйрету үшін қолданылатын оқыту әдісінің мазмұны оқушының тілдік қарым-қатынаста жинаған білімінің, қалыптасқан дағдысының, игерген шеберлігінің жиынтығына байланысты. Сөйлеуге үйрету монолог және диалог түрінде жүзеге асырылады. Монолог және диалог түрінде сөйлеу іскерлігі, біліктілігі қарым-қатынас әрекетінің, ақпараттық, регулятивтік, әдептік және сезімдік-бақылау сияқты атқаратын қызметіне байланысты анықталады.

Шетел тілі сабағында ойын, сұрақ-жауап, өлең сөздерін толықтыру, суретке қарап мәтін құру, карточкаларды қолдану арқылы ауызша сөйлеу дағдысын қалыптастыруға болады. Зерттеу жұмысының негізгі дереккөздері — философия, психология, лингвистика, педагогикалық еңбектер, әдістемелік еңбектер, озат педагогтардың іс-тәжірибелері. Зерттеу әдістері ретінде бақылау, мұғалімдердің жұмыс тәжірибесін зерттеу, талдау мен қорыту, сөйлеу тілін дамыту, оқушылардың ауызша жауаптары мен жазба жұмыстарын талдау әдістері пайдаланылды. Кейінгі кезде мультимедиялық, гипермәтіндік, желілік және коммуникациялық ақпараттық технологиялардың пайда

болуы шетел тілін тиімді оқыту үшін үлкен мүмкіндіктерге жол ашты. Мультимедиалық технологиялар мәтіндік құжаттарға, графикалық суреттер, дыбыс және бейне-көріністерін пайдалануға мүмкіндік береді. [[54]

Ағылшын тілі сабағында оқушылардың тілін дамыту, білім-білік дағдыларын қалыптастыру, сөйлеуге деген қызығушылығын, белсенділігін арттыру мақсатында қолданылатын әдістерге төмендегілерді жатқызуға болады:

*Ауызша әдіс — теория және фактіге негізделген білімді қалыптастыруда, үй тапсырмасын және жаңа сабақты пысықтауда, ережелерді қайталауда пайдаланылады.

*Көрнекі әдіс — бақылау қабілетін дамыту, оқылатын мәселеге ықыласын көтеру және оқу материалының мазмұнын көрнекілік арқылы түсіндіруде қолданылады.

*Практикалық әдіс — практикалық іскерлік пен әдетті дамыту үшін және тақырып мазмұнына сәйкес практикалық жұмыстарды жүргізу үшін түсіндірілген материалды оқушылардың қаншалықты меңгергенін бақылау үшін пайдаланылады.

*Ойын әдісі — оқушының сабаққа деген қызығушылығын оятып, белсенділіктерін арттыра түседі, сонымен қатар оқушылардың сөйлеу-білік дағдыларын қалыптастырады.

Аталған әдістерді пайдалана отырып, түрлі тапсырмалар мен жаттығуларды, теориялық мәселелер мен қағидаларды оқушыға меңгерту тиімді болып табылады. [55]

Ауызша сөйлеуге үйретудің, біріншіден, белгілі бір көлемде диалогты түрде және монологты түрде сөйлеудің арасында айтарлықтай формасы жағынан да, мазмұны жағынан да қандай да бір байланыстың болуы; екіншіден, оқушының өзіне тиісті пәнді жетік меңгеруімен; үшіншіден, қандай да бір мәтін материалдары мен ауызша сөйлеуде едәуір байланысты болуы. Оқудың бірінші кезеңінде іштей оқуға көңіл бөлу керек. [56] Сонымен қатар оқушылардың ағылшын тілінде ауызекі сөйлеу қабілеттерін дамыту бағытында түрлі іс-әрекет ұйымдастыруға болады. Шетел тілі пәні бойынша оқушы ереже мен ұғымдар анықтамасын тек жаттап алғаннан гөрі, оларды іс жүзінде саналы түрде қолдана алуы қажет. [57]

Түрлі тапсырмалар мен жаттығулар арқылы теориялық білімді шыңдауға болады. Мысалы, белгілі бір мәтін бойынша жұмыс істеу үшін мына жаттығуларды беруге болады:

- Мәтінді қатесіз, дауыс ырғағын сақтай отырып оқу.
- Мазмұнын түсіну.
- Тірек-сызба сөздері арқылы баяндау.
- Мазмұнын түсінуі бойынша сурет салып, суреттеу. [58]

Келесі жаттығу түрі сөйлеуге үйрету. Диалогты сөйлеуде оқушылар сұрақ-жауап, өтініш айту, нұсқау беру және тағы басқа жұмыстары ретінде қарапайым іс-әрекеттерді жасай алуы тиіс. Балалар бөлік элементтерден жаңа, тұтас жағдай құрай алуы керек. Оқушылар жалпы арнаулы сұрақтарды қоя алуы, әр түрлі сұрақтарға жауап бере алуы, өтініш, бір нәрсемен келісетінін немесе келіспейтіндігін білдіре алуы керек. Оқушылардың сөйлеу қарқынын өсіру қажет және әр оқушы сөйлегенде екі репликадан айтуы тиіс. Қазіргі кезеңде пән мұғалімдерінің кеңінен қолданып жүрген тілдік жаттығуларының біріне «Warming up» жаттығуы жатады. [59] Тілдік жаттығудың мақсаты — сабаққа деген бетбұрыс туғызу. Тілдік жаттығу барысындағы мұғалімнің жылы дауысы, сұрақтардың алдын ала ойластырылып тапсырмалардың дұрыс жоспарлануы мұғалім мен оқушының арасындағы жақсы қарым-қатынас туғызып, алдағы сабақтың нәтижесін жоғарлата түседі. Әдетте оқып болғаннан соң түсінік айтылады және жаттығулар жасалады. Сөйлей алудың әдістерімен қорытындыланады. Әңгімелесу балалардың логикалық ойлауын, тілдің қалыптасуына, қорытынды жасауға көмектеседі. Оқушылардың ағылшынша сөйлеу дағдысын қалыптастыру үшін сөйлеудің дұрыс үлгісін көрсету керек. Оқушының сөйлеу дағдысын қалыптастыру үшін: сөзді, сөз тіркестерін дұрыс айтуға үйрету, мәтінді, өлең сөздерді айтқанда дауыстың анық болуын қадағалау, сұрақтарға жауап беру, дұрыс сөйлеуге үйрету, сұрақ қоя білу мен әңгімені бастау, жалғастыру, аяқтай білу қабілетін қалыптастыру сияқты жұмыстар қатар жүргізіледі. Сондай-ақ берілген мәтіннің мазмұнын айту мен сөйлеу үлгілерін сауатты түрде құрастыра білуге, диалог арқылы сұхбаттасу сияқты жұмыстар кеңінен жүргізіледі. Осындай жұмыс кең түрде жүрген тұста оқушының сөйлеу ерекшелігі күннен күнге дамып, жан-жақты артып отырады. Ал бұл оқушының сөйлеу дағдысын қалыптастыру үшін: оқушы меңгерген лексикалық материалдар бойынша талқылауға қатысып, мәтін бойынша түсінгенін еркін жеткізе білуге дағдыланады. Қойылған сұрақтарға тез және нақты жауап беру және сурет бойынша әңгіме құрастыру, әр түрлі жағдаяттарға байланысты сұрақ қоя білу мен схема бойынша сөйлемдер құрастырып айту жұмыстары басты рөл атқарады. [60]

Оқу біліктілігін меңгеру мақсатында ортадан жоғары деңгейде жұмысты күрделендіріп, көптеген жұмыстарды іске асыруға мүмкіндік туады. Сондықтан ауызша сөйлеуді меңгеруде мәтінмен жұмыстың да маңызы зор. Мәтінді ауызша мазмұндау үшін тіл үйренушілерді жазбаша сұрақтарға жауап беруге дағдыландыру, жоспар құруға, сондай-ақ белгілі бір суретке тақырып қоя білуге, сол суретке қарап сөйлем құрауға, өздерінің ойларын, қызықты іс-әрекеттерін әңгімелеуге үйрету, жаңа технологиялар және тәсілдерді қолдана отырып, ауызша сөйлеу дағдыларын дамыту әдістері қолданылады.

Көлемді мәтінді оқып қана қоймай, көру арқылы мазмұнын түсініп мәтіннің мазмұны бойынша түсінгенін айта білу. Сондай-ақ өз бетімен әңгіме құрап, мәтінге байланысты қанатты сөздерді, мақал-мәтелдерді пайдалану арқылы сөйлеуге дағдыландыру.

Бұқаралық, ақпараттық хабарларды оқып түсіну (газет, журнал материалдары, теледидар хабары) мен талқылауда белсенділік танытып, біліктілікті жоғарылату жұмыстары басшылыққа алынады .[61]

Сөйлеу дағдысын қалыптастыру үшін, оқыған үзінділері бойынша негізгі кейіпкерлерге сипаттама беру, роман, эсселердің тақырыбын, идеясын талқылау, пікірсайыс, дебат барысында өз ойын әдеби тілде еркін жеткізе білуге дағдыландыру басты мақсат болып табылады.Төмендегі мәтінді мысал ретінде алуға болады:My friend Bill is a geologist. He does not stay in town in spring and summer. He goes on expeditions. There he lives in a tent and cooks his own meals. He thinks he is a very good cook and when he comes back to town he tries to teach his wife and mother in law the art of cooking. He tells everybody that canned meat and porridge are the best dishes. His wife in his opinion spends too much time on cooking. So he does not let her stay in the kitchen. Neither his wife nor his mother in law contradicts him, for he never stays long at home. When he lives his children are sorry to part with him but they are glad that grandmother will cook their meals again.[62]

Соңғы кезде көп қолданылып келе жатқан жұмыс түрінің бірі — «Brainstroming» әдісі, яғни суреттеліп берілген белгілерді қолдану арқылы біртұтас әңгіме құрастыру, оны әңгімелеп айту болып табылады.Бұл әдісті ағылшын тілі сабағында қолдануға болады:

- Describe the way something is said: whisper, cry, shout, yell, mumble,
- Think of as many things as you can that are
- How many methods of travel can you think of?
- What if you were caught in an avalanche?
- What if tobacco wasn't brought to Europe?

Сабақта Интернеттен алынған әндермен қоса, ән туралы қызғылықты қысқаша деректер, әннің нотасын және фразаларды қолдануға болады. Әннің мәтінін қағазға шығарып оқушыларға таратып беру керек. Мысалы: «Twinkle, twinkle little star», «If you`re happy», «Spring is green» т.б. [63]

«Spring is green» әнін толықтыру: [<http://lingualeo.com/>]

is green, spring is

is bright. Summer is

is yellow autumn, is

is white. Winter is

Қазіргі кезде ағылшын тілін меңгеруде (есту, тыңдау, оқу арқылы) оқу фильмдерін көру, ұнтаспалар тыңдау және тағы басқа мүмкіншіліктері өте көп. Шетел

мамандарының сөйлеуімен жазылған үнтаспалар, бейнефильмдер көптеп саналады. Тыңдау қабілетін үнтаспа көмегімен дамыту үшін арнайы бейнежаттығулар мен аудиомәтіндер қажет. Осы орайда мәтінді тыңдау, оқып отырудың мәні зор. Тыңдауға үйренуді сөйлеумен бетпе-бет отырып тыңдаудан бастаған жөн. Аудиториялық сабақтарда оқытушының сөйлеуі, бейнефильмді көрсете отырып, оқытушының оқуы оқушы үшін үлкен өнеге, үлгі болады. Ауызша сөйлеуге үйрету шетел тілім оқытудың ең қиын аспектісі болып саналатындықтан, ең негізгі мақсат — естігенін түсіне білуге үйрету. Түсінуді тексерудің ең басты бөліктерін — сурет арқылы, екіншіден — жазбаша жауап беру арқылы жүргізуге болады. Сурет арқылы үйрету кезінде қажетті суретті таңдау — алдымен айтылған фразаға, диалогқа, мәтінге, әңгімеге, одан соң тыңдалған материал мен суреттегі айырмашылықты табуға байланысты болады (Сурет 9)[56]

Сурет 9. Сурет арқылы өзіннің сүйікті үй жануарын сипаттау:

[yandex.kz]

Сурет арқылы үйрету кезінде қажетті суретті таңдау — алдымен айтылған фразаға, диалогқа, мәтінге, әңгімеге, одан соң тыңдалған материал мен суреттегі айырмашылықты табуға байланысты болады.[yandex.kz](Сурет 10.)

Көріп біткен фильм бойынша төмендегідей жұмыс түрлерін орындауға болады:

*Жазбаша жоспар құру, мәтінге ат қою, сөз тіркестерін жазу.

*Ауызша мәтіннің қысқаша мазмұнын беру, толық мазмұнын беру.

*Бір кейіпкерді таңдап, диалог құру.

Жұмыстың мұндай түрі ағылшын тілін тыңдап түсіне білу мен сөйлеуге үйретеді. Ағылшын тілін тыңдап түсіне-білуге үйрену үшін тек ұнтаспа ғана емес, сонымен бірге бейне-фильм және диафильмдердің көмегіне сүйенуге болады. Ағылшын тілінде тыңдап түсіну қабілеттері дамып жетілгеннен кейін, радиобағдармаларды тыңдауға немесе көркем және деректі фильмдерді көрсету арқылы оқушылардың білімдерін нығайтуға болады.[64]

Сонымен бірге сынып ішінде ойнайтын ойындар мен іс-әрекеттер арқылы да тіл дамытуға болады. Мысалы, ойынды сабақ үстінде жаңа сөздерді қайталау үшін, өтілген жаңа сабақты еске түсіру үшін қолданған жөн. Ойындар оқушылардың танымын кеңейтіп, білім мен білік шеберліктерінің жан-жақты қалыптасуына, дамуына, тілдік материалдарды жақсы біліп, сөз іскерліктерін меңгеруіне көп көмектеседі. Ойындар оқушылардың танымын, ақыл-ой белсенділігін қалыптастырудың маңызды құралы бола отырып, олардың бағдарлама материалының негізгі тақырыптары бойынша алған білімдерін тереңдете түсуді, әрі пысықтауды көздейді. Бұл ойындар балалардың сабақ үстіндегі жұмысын түрлендіре түседі, олардың пәнге қызығушылығын оятып, ынта-

ықылас қоюына баулиды және оқушылардың зейінін, ойлау қабілеттерін дамытады. Ойындар арнайы мақсатты көздейді және нақты міндеттерді шешеді. Ойынды сабақтың әр кезеңдерінде, тақырыбына қарай мұғалім өзі таңдап алып, қолданып отырады.[65]

Сынып ішінде мынадай ойындарды ойнауға болады: What's in the bag? Around the world, Order Race, Question race, Bingo, Go fish т.б.Ойын арқылы ауызша сөйлеу қабілетін дамыту:

1)«What's in the bag?» «Сумкада не бар?» ойыны.[<http://www.correctenglish.ru/>]

Мұғалім алдымен балаларға бір сумка алып келеді. Балалардан сұрайды: Балалар, сумкада не бар? Балалар ішінде дәптер, қалам, кітап бар деп айта бастайды. Мұғалім бұл ойынды сабақ соңында қолдануына болады. Әсіресе жаңа сөздерді еске түсіру үшін қолданған тиімді. Мұғалім сумканың ішіндегі заттармен таныстырады. Сумкада не бар? Мұғалім оқушылардан What's this? сұрағы арқылы затты көрсету арқылы сұрайды. Мысалы: pen, sorubook, pencil, ruller, rubber деп көрсетеді. Содан соң оқушыларға жеке-жеке қайталатады. Сөздерді ұмытпау керек. Оқушыларға сумка ішіндегі заттарды таратып беріп, оқушылардан осы заттарды былай сұрауға да болады. Мысалы: Who has a pencil? Who has a ruller? жауап бергенде оқушылар кімде екенін табу керек. Оқушылар тапса Janatbek has a pencil деп табу керек. Бұл ойын оқушының сабаққа деген қызығушылығын арттырып, сөздік қорын молайтады, сондай-ақ оқушылардың есте сақтау қабілеті арта түседі.

2)«Whose birthday is today?» ойыны.

Мұғалім оқушыларға «One of you has a birthday today. Guess who she is».

Оқушылар: What colour is her hear?

What colour are her eyes?

What is her nose like?

What is she wearing?

What is her hobby? — деген сұрақтарға жауап бере отырып, оқушылар кімнің туған күні екенін табу керек. Бұл жұмыс түрі де оқушыларды ағылшын тілінде сөйлеуге үйретеді.Бұл ойындар оқушылардың танымын кеңейтіп, білім мен білік шеберліктерінің жан-жақты дамуына, қалыптасуына, тілдік материалдарды жақсы біліп, сөз іскерліктерін меңгеруіне көп көмектеседі. Қазіргі замандағы мұғалімдер ағылшын тілінде еркін сөйлеу үшін «Interview» («Интервью») ойынын қолдану өте тиімді деп есептейді. Сұрақ-жауап жұмыстарында ойындарды қолдану да өте қызықты деп саналады.[54]

Қорыта айтқанда, қазақ мектептеріндегі бастауыш сынып оқушыларының ауызша сөйлеу дағдыларын қалыптастыру үшін тиімді әдістерді пайдаланып, әр түрлі жаттығулар орындатудың маңызы зор екендігін байқадық. Тілді үйретуде

«қарапайымнан күрделіге қарай» принципін ұстану қажеттігін түсіндік.

Адамдар тілді қолданғанда «кім?» «не?» «Нені?», «Қалай?», деген сұрақтарға жауап беру үшін пайдаланады. Енді осыны үйрету мақсатында қолданса, үйретуші мен үйренуші үшін екеуара тиімді тәсіл болары даусыз. Үйретуші толып жатқан тілдік құбылыстардың қайсысын бірінші, қайсысын кейінірек оқытуда құрылым және мағына бойынша басымдыққа ие бола алса, үйренуші де дәл солай таңдау мүмкіндігіне ие бола алады. Ауызша сөзді түсіну адамның естіген сөздерінің мағынасына талдау жасап, аяқталған ойды білдіруіне, ойша жинақтау қабілетіне байланысты болады. Ағылшын тілі пәні мұғалімдері қазіргі кезде ағылшын тілін оқыту сапасын жақсарту мақсатында тіл үйретуде әлемдік озық тәжірибелерді, жаңа технологиялар мен әдістерді барынша қолдануда.

Ауызша сөйлеуді үйретуде әр түрлі технологияларды пайдаланған тиімді. Мысалы, қазіргі білім беру үдерісінде еніп жатқан инновациялық технологияларды басшылыққа алып, практика жүзінде ауызша сөйлеуді іске асыруға болады. Яғни, біз деңгейлеп саралап оқыту технологиясында білім алушыларға деңгейлік тапсырма беру арқылы әр баланы ауызша сөйлеуге үйретеміз. Балалар сөйлеу арқылы өз ойындағысын жеткізу үшін, ең біріншіден, оқушылардың сөздік қорын байытып, содан соң жаңа өткен сөздердің есте сақтап және де әр жағдайда қандай мағынаны беретінін түсіндіру қажет. Кейін осы жаңа сөздері бар фильмдер көрсету, өлеңдер тыңдату, диалог және монолог құрастыру арқылы жұмыстар жүргіздік. Ұжымдық, топтық білім беру технологиясы түрінде ауызша сөйлеуге үйрету оқушылар мен мұғалімдер, оқушы мен оқушы арасында іске асырылады. Біріншіден, олар бір-бірімен ауызша тілдесу арқылы қарым-қатынаста болса, екіншіден, ұжым арасында еңбек етуге үйренеді. Дегенмен әр ұстаз қандай технологияны таңдаса да ең алдымен өзі сол технологияны жете түсініп, меңгеруі тиіс. Өйткені техникалық құралдардың әрқайсысын жете білу және меңгеру — оқушы үшін ең қажетті шарт. Сонда ғана оқушылар ауызша сөйлеуге үйреніп, олардың сөйлеу дағдылары қалыптасып, сөйлеуге жаттығады.

Сонымен қатар, біздің еліміздегі жаңартылған білім беру бағдарламасы оқушыларды ынталандырып өздігінен жұмыс жасауға, тыңдалым мен сөйлесімге ерекше көңіл бөледі. Бұған дәлел кітаптармен қоса диск беріледі.

Жаңартылған білім беру бағдарламасы мақсаты мен міндеттерін айқындады. Айта кететін болсам, бағдарламаның мақсаты-бастауыш сынып пәндері бойынша білім беру бағдарламасын жаңарту және критериалды бағалау жүйесін енгізу тұрғысынан мұғалімдердің педагогикалық шеберлігін жетілдіру.

Бағдарламаның міндеттері:

□ бастауыш сынып пәндері бойынша жаңартылған білім беру бағдарламасының құрылымымен, ондағы материалдардың күрделілігінің өсу ретімен, мазмұнымен және

мақсаттарымен таныстыру;

□ бастауыш сынып пәндері бойынша жаңартылған білім беру бағдарламасына сәйкес келетін педагогикалық тәсілдерді түсінуін және қолдана білуін қамтамасыз ету;

□ бастауыш сынып пәндері бойынша жаңартылған білім беру бағдарламасындағы оқу мақсаттарына қол жеткізу мақсатында критериалды бағалау жүйесін түсініп, қолдана білуін қамтамасыз ету;

□ мұғалімдердің бойында орта білім мазмұнын жаңарту жағдайында бастауыш сынып пәндері бойынша жаңартылған білім беру бағдарламасын іске асыру үшін қажетті дағдыларды қалыптастыру.

Білім берудің тиісті деңгейлері Мемлекеттік жалпыға міндетті бастауыш білім беру стандарты деген не?

-бастауыш білім берудің жалпы білім беретін бағдарламаларын жүзеге асыратын білім беру ұйымдарындағы білім беру үдерісін ұйымдастыруға арналған негізгі құжат болып табылады. Себебі оқушылардың дайындық деңгейіне, бастауыш білім беру мазмұнына, оқушылардың ең жоғары жүктемесіне қойылатын талаптарды айқындайды, мөлшерлейді. Мектеп қызметкерлерінің іс-әрекетін, оқушылар, ата-аналар, қоғамдық өкілдері, барлық білім беру деңгейінің басқарушыларының іс-әрекетін, білім беру үдерісінің барлық субъектілерінің даму үдерісін реттейді.

Қазіргі жаһандану заманында XXI ғасырдың азаматтарының бойында қандай білік, дағды қалыптасу керек? сұрағы негізгі мәселеге айналып отыр. Ал оны қалыптастыратын бірден-бір жауапты адам – бастауыш сынып мұғалімі. Бастауыш сынып мұғалімдерінің көтерер жүгі жеңіл емес. Өйткені мектепке келген жас бүлдіршіннің бойында ең алғаш білік, дағдаларды қалыптастырушы осы бастауыш сынып мұғалімдері. Бұл кезекте жаңартылған білім мазмұнының бағдарламасының ерекшеліктерін жете түсініп, меңгерген бастауыш сынып мұғалімі болашаққа бағдарланған оқушыны қалыптастырады деп ойлаймын.

Жаңартылған білім бағдарламасының ең бірінші ерекшелігі пән мазмұнының спиральды берілуі. Спиральділік қағидаты бойынша құрылған білім беру бағдарламасы Джером Брунердің «Білім беру үдерісі» (1960) атты еңбегінде қарастырылған танымдық теорияға негізделеді. Брунердің жұмысына негізделген спиральді білім беру бағдарламасының негізгі ерекшеліктері:

□ оқушы мектепте оқыған кезде тақырыпты немесе пәнді бірнеше рет қайталап оқиды, мұнда тақырыптар әртүрлі деңгейде қайталанады, кейде бір тоқсан аясында, кейде әр тоқсан сайын;

□ әрбір қайталап оқыған сайын тақырыптың немесе пәннің күрделілігі арта түседі,

мұнда тақырыптар әрбір келесі деңгейде алдыңғыға қарағанда анағұрлым күрделі әрі тереңдетіліп оқылуы тиіс;

□ жаңа білім алдыңғы біліммен тығыз байланысты және бұған дейін алынған ақпарат тұрғысынан қарастырылады, мұнда деңгей жоғарылаған сайын, тақырыптың күрделілігі артып отыруы керек.[66]

Екінші ерекшелігі Блум таксономиясының оқу мақсаттарының ирархиясы. Оқу үдерісінде білу, түсіну, қолдану, талдау, жинақтау, бағалау сатыларында оқушылар іс-әрекет етеді.

Кесте №1

Білу	Нақты іс-әрекетті іске асыру
Түсіну	Іс-әрекеттің мазмұнын сипаттау
Қолдану	Алған білімін күнделікті өмірде қолдана, іске асыра білу
Анализ	Әрекетті екінші әрекетпен салыстыру
Синтез	Салыстырған әрекеттің жақсы-жаман жақтарын салыстыру.
Бағалау	Сарапталған бүтін дүниеге баға беру. Өз көзқарасын, пікірін айта білу

Блум таксономиясы арқылы сұрақ қоя білу шарттары.

Кесте №2

Мақсаттар	Сұрақ үлгілері	Пайдаланатын етістіктер
Білу	Не? Кім? Қашан? Не ... үлгісі болып табылады? ... не тұспалданады?	Еске түсіру, анықтау, мақұлдау, қайталау, атау, әңгімелесу, табу, ұсыну
Түсіну	... басқаша қалай түсінуге болады? ... бұл үлгі болып табыла ма? Мен мұны өз сөзіммен сипаттай алам ба?	Қайта қарастыру, сәйкестендіру, талқылау, тарату, мойындау, түсіндіру, айқындау, әңгімелеу
Қолдану	Бұл қалай пайдаланылады? Бұл немен байланысты? ... қандай жағдайларда?	Көрсету, тағайындау, орындау, суреттеу, қолдану, пайдалану, айналысу
Анализ	Неге? Қалай? ... себебі ен болып табылады? Қорытынды үшін не нәрсе дәлел? ... себебі қандай? ... бір-бірімен қалай үйлеседі?	Ажырату, саралау, жатқызу, салыстыру, тәжірибеден өткізу, қарама-қарсы қою, зерделеу

Синтез	Егер бұл іске асатын болса, осыдан кейін не болады? Теорияның болжамы іске аса ма? Алынған ақпарат негізінде қандай қорытынды жасадым? Бұл онымен қалай байланысты?	Тұжырымдау, оқыту, әзірлеу, дамыту, қайта анықтау, ұсыну, жасау
Бағалау	Бұл жақсы ма және неліктен? Бұл қисынды ма және неліктен?	Жорамалдау, бағалау, таңдау, анықтау, санау, өлшеу, айыптау

Үшінші ерекшелігі ортақ тақырыптардың меңгерілуі. Бастауыш сыныптарда сегіз ортақ тақырып бар. Олар барлық пәндерде де беріліп отырады. Тақырыптар бір-бірімен тығыз байланыста, сабақтастықта өтеді.

Кесте № 3

1- сынып	2 – сынып	3 – сынып	4 – сынып
Өзім туралы	Өзім туралы	Тірі табиғат	Менің Отаным-Қазақстан
Менің мектебім	Менің отбасым және достарым	Жақсыдан үйрен, жаманнан жирен	Адами құндылықтар
Менің отбасым және достарым	Менің мектебім	Уақыт	Мәдени мұра
Бізді қоршаған әлем	Менің туған өлкем	Сәулет	Мамандықтар әлемі
Саяхат	Дені саудың-жаны сау	Өнер	Табиғи құбылыстар
Салт-дәтүр және ауыз әдебиеті	Салт-дәтүр және ауыз әдебиеті	Атақты тұлғалар	Қоршаған ортаны қорғау
Тағам және сусын	Қоршаған орта	Су-тіршілік көзі	Ғарышқа саяхат
Дені саудың-жаны сау	Саяхат	Демалыс мәдениеті. Мерекелер	Болашаққа саяхат

Төртінші ерекшелігі оқу мазмұнының ұзақ мерзімді, орта мерзімді, қысқа мерзімді

жоспарларының құрылып, құрылған жоспарлардың жүйелі іске асуы.

Кесте №4

Ұзақ мерзімді жоспарлау	Оқу бағдарламасы Пәннің мазмұны
Орта мерзімді жоспарлау	Жұмыс сызбасы Тізбектелген сабақтар
Қысқа мерзімді жоспарлау	Жеке, дербес сабақ

Бесінші ерекшелігі оқытудың тәрбиелік әлеуетін арттыру, оқушы бойында адамгершілік-рухани қасиеттерді қалыптастыру керек.

Оқушылардың бойында қалыптастыруды қажет ететін рухани құндылықтар мен дағдылар:

Кесте №5

Рухани құндылықтар	Дағдылар
• шығармашылық және сын тұрғысынан ойлау;	• сын тұрғысынан ойлау;
• қарым-қатынас жасау қабілеті;	• білімді шығармашылық тұрғыда қолдана білу қабілеті;
• өзгелердің мәдениетіне және көзқарастарына құрметпен қарау;	• проблемаларды шешу қабілеті;
• жауапкершілік;	• ғылыми-зерттеу дағдылары;
• денсаулық, достық және айналадағыларға қамқорлық көрсету;	• қарым-қатынас дағдылары (тілдік дағдыларды қоса алғанда);
• өмір бойы оқуға дайын болу.	• жеке және топпен жұмыс істеу.

Бастауыш білім берудің мақсаты- кең ауқымды дағдылардың негіздерін меңгерген оқушы тұлғасының үйлесімді қалыптасып дамуына қолайлы білім беру ортасын құру.

Бастаушы сыныпта оқушының сын тұрғысынан ойлау дағдысын дамыту негізгі мәселенің бірі. Сын тұрғысынан ойлау қабілеті дамыған баланың бойында пәнді терең түсіну дағдысы қалыптасады. Сын тұрғысынан ойлау стратегиясына байланысты оқушының бойында қалыптасатын дағдылары:

- Өз бетінше тұжырым жасау, қорытындыға келу;
- Ұқсас құбылыстар арасынан тиімдісін таңдай білу;
- Проблеманы шеше білу;
- Пікірталасты жүргізе білуге қабілетті.

Сын тұрғысынан ойлау қабілеті дамыған бала өмірден өз орнын таба біледі. Сын тұрғысынан ойлаудың маңыздылығының нәтижесі:

- Белсенді практикалық іс-әрекетте болуы;
- Басқалармен қарым-қатынас жасай білу, қорғай білу;
- Қажет болса өз көзқарасын өзгерту;
- Топтық тұжырымдарға келе білу;
- Топ алдында өз тұжырымын айта білу.

Білім алушының әлеуметтік үдерісіне пайдалана алатын негізгі құзыреттіліктер:

1. Басқарушылық (проблеманы шешу қабілеті).
2. Азаматтық (Қазақстан халқының салт-дәстүрі, тарихы, мәдениеті, діні, тілін терең меңгеріп, Қазақстанның өсіп-өркендеуі жолында азаматтық парызын түсіну).
3. Коммуникативтік (үш тілде: қазақ, орыс, ағылшын (шет) ауызша, жазбаша қарым-қатынас жасау).
4. Әлеуметтік (қоғамда, өзі өмір сүрген ортада іс-әрекет жасай алу қабілеті).
5. Ақпараттық (өз бетінше ақпарат көздері арқылы үнемі білімін көтеріп отыруы, сол арқылы танымдық қабілетін ұштау).
6. Тұлғалық (өзін жеке тұлға ретінде қалыптастыруға қажетті білім, білік, дағдыларды игеру).

Алтыншы ерекшелігі оқытудағы жүйелі-әрекеттік ұсыным (оқушының білім алу

үдерісіне белсенді қатысуы). Белсенді оқу – оқушының мұғалімді енжар тыңдап қана қоймай, белсенді жұмысқа тартылуын көздейтін оқыту және оқу әдістерінің бірі болып табылады. Бұл тәсілдер оқу үдерісі жаттығудың алдында емес, оны орындау барысында жүзеге асырылатын құбылыс екендігін түсіндіреді. Сыныпта қолданылатын бұндай тәсілдерге топтық жұмыс, ойын «баламалары» және пән бойынша белгілі тақырыптағы ойындар кіреді.

Бастауыш сыныптарда ойын шынайы өмірдің белгілі бір аспектілерін модельдеу және зерттеу үшін ұсынылған мүмкіндік болып табылады. Шарада, тақтада сөздерді біріктіру немесе сөздерді жіктеу сияқты ойындар – тіл үйренуді қамтамасыз етудің және оны көрсетудің бірден-бір қызықты әрі тартымды тәсілдерінің бірі. Көптеген стратегиялық ойындарды (мысалы, «Алға» («Go») деп аталатын ежелгі қытай ойыны) тұрғындар мен қоғамның өсуін модельдеу үшін пайдалануға болады.

Жаңартылған білім мазмұны мен дәтүрлі білімді салыстыратын болсақ, ерекшеліктерді терең байқауға болады.

Кесте №6

Негізгі сипаттамалар	Дәтүрлі оқыту үлгісі	Жаңартылған білім үлгісі
Оқыту мақсаты	Оқыту бағдарламасында белгіленген білім көлемін меңгертуге бағытталған оқыту нәтижесі	Оқушының оқу қызметін оның танымдық қызметі негізінде ұйымдастыру, білім алуға үйрету
Мұғалімнің рөлі	Басқарушы, жетекші, оқыту үдерісінің субъектісі, білім көзі	Оқыту үдерісін, оқушының танымдық қызметін ұйымдастырушы, кеңесші, менеджер
Оқушының рөлі	Дайын білімді селсоқ қабылдаушы, оқыту үдерісінің объектісі	Белсенді, білім іздеуші, оқыту үдерісінің субъектісі
Білімді ұсыну формалары	Дайын күйінде, үлгі бойынша, Сөздік әдістер мен мәтіндік формалар арқылы	Аудио, визуалдық, графикалық көрнекіліктер мен интерактивті әдістер арқылы
Білімді қолдану	Білімді бақылауға дайындық мақсатында титік тапсырмалар мен жаттығуларды қолдану	Алынған білімді нақты жағдайда қолдану
Оқушы қызметінің формасы	Фронтальды және жеке	Оқушының өз бетінше жұмысы, топтық, жұптық, ұжымдық формалары
Оқытудың негізгі әдіс-тәсілдері	Сөздік әдістер	Мұғалім мен оқушының, оқушылардың бір-бірімен өзара әрекеттесуіне негізделген интерактивті тәсілдер

Қорыта айтқанда, аталмыш бағдарламаның мәні, баланың функционалды сауаттылығын қалыптастыру. Оқушы өзінің мектеп қабырғасында алған білімін өмірінде қажетке асыра білуі керек. Сол үшін де бұл бағдарламаның негізі «Өмірмен байланыс» ұғымына құрылған. Ұстаздарға үлкен жауапкершілік міндеттелді. Оқушылардың бойына ХХІ ғасырда өмірдің барлық салаларында табысты болу үшін, қажетті дағдыларды дарыту үшін, мұғалімдер тынымсыз еңбектену керек. Жаңартылған оқу бағдарламасы аясында тек өз пәнін, өз мамандығын шексіз сүйетін, бала үшін ұстаз ғұмырын құдіретті деп санайтын білімді мұғалімдер ғана жұмыс істей алады. Ата-бабамыз «Оқу – инемен құдық қазғандай» демекші, жан-жақты, шығармашыл, ізденімпаз ұстаз ғана табысты болып, нәтижеге жетеді.

3.3 Эксперименталды оқыту жүйесіндегі оқушыларға сабақ барысындағы сөйлесім нәтижелері.

Қазақ сыныптарында оқытындарға ағылшын тілін үйретуде олардың ана тілінің ерекшеліктерін ескерген дағдыларын ағылшын тілінде қолданып, кейде фонетикалық қателер жасап жатады. Мұндай қателіктердің алдын алу үшін қазақ тілі мен ағылшын тілінің фонетикалық жүйесін салыстыра мынадай ерекшеліктерін байқауға болады:

Фонетикалық ерекшеліктер – ағылшын тілінде дауысты дыбыстар айтылуына қарай келте және созылыңқы болып бөлінеді. Мұның өзі ағылшын тілінде қазақ тіліне қарағанда фонемалары өте көп екендігін көрсетеді. Монофтонг және дифтонг дыбыстар екі тілде де бар болғанымен олардың айтылу ерекшеліктері әр түрлі.

Сонымен ағылшын тілінде дауысты дыбыстарды үйреткенде ана тілінің кері ықпалын ескере отырып, сол қателіктерді болдырмау үшін арнайы жаттығулар арқылы автоматтандыру қажет. Жеке дыбыстарды ғана айтқызып үйрете бергеннен, сол дыбыстарды сөз, сөз тіркесі, сөйлем құрамында жаттықтырған дұрыс.

Ағылшын және қазақ тілдерінің морфологиялық жағына келетін болсақ, алдымен сөздердің жасалуы жөнінде баян етеміз. Сөздердің жасалуының бірнеше түрі бар:

Түбірге қосымша, сөз тудырушы жұрнақ жалғану арқылы жасалады. Мысалы: кеңес+ші=кеңесші, ақыл+шы=ақылшы

Writ+er=writer, act+or=actor, read+er=reader

Сөздердің бірігуі арқылы.

Мысалы; амангелді (аман+келді), түрегелді (түре+келді)

Sunlight (sun+light), sportsman (sport+sman)

Сөздердің қосарлануы арқылы.

Мысалы; тарс-тұрс, жалт-жұлт, time-tamle, copy-book.

Сөз құрамы екі бөліктен тұрады: түбір және қосымша. Қосымшаға жалғау және жұрнақ жатады. Қазақ тілі аглютинативті тіл болғандықтан, яғни, түбірге бірнеше жұрнақтар жалғана береді. Бұл тіл жұрнақтарға бай тіл.

Ағылшын тілі фликтивті тіл болғандықтан, сөзде интерфикс, трансфикстер болады. Ағылшын тілінің префикстері негізінен сөз жасаушы аффикстер қатарына жатады әрі екі түрлі болымсыздық және қарама-қарсы мағыналы болып келеді. Бірінші топқа жататындар: Un, in, non, an unknown, unconscious, nonfulfilment.

Екінші топқа жататтындар қарама-қарсы немесе антоним префикстер деп аталады. Бұл топқа: il, well. Мысалы; well-age, ill-fated.

Қазақ тілінде префикс жоқ. Қазақ тіліндегі түбір сөздің ағылшын тілінен айырмашылығы:

Сөз түбірі өзгеріске түспейді.

Сөз түбірі әрқашан қосымшалардың алдында тұрады.

Сондықтан да түбір сөзді табу оңай. Ал ағылшын тілінде түбір сөздің кез келген жерінде жүреді де дыбыс алмасу заңдылықтарына байланысты құбылып отырады.

Тілдегі сөз түбіріне тән ерекшелік бір түбір бірнеше тіпті ондаған сөздің жасалуына негіз бола алады. Ағылшын тіліндегі :

Hand – түбір.

To hand — тапсыру

Handful — азғана

Handie — тұтқа

Handless — ебедейсіз

Handsome — әдемі

Left-handel – солақай.

Ал қазақ тіліндегі бас сөзінен басалқа, баспа, бастапқы, бастаушы, бастық, баспана, басқын, басқарма тәрізді сөздер жасалған. Сөз құрылысы – тіл дамуының ұзақ замандар бойы тарихи даму жемісі.

Ағылшын тілін оқыту барысында білім мазмұнына да айтарлықтай мән беріледі. Ағылшын тілін үйретуде сөйлеу мен тыңдап түсіну, жетекші орында болып, оқу мен жазу оларға көмекші іс-әрекет болып табылады. Осы орайда ағылшын тілінің сөздерін дұрыс меңгерту әдістері маңызды рольге ие. Әрбір мемлекеттің болашағы мектебінде шыңдалады. «Адам ұрпағымен мың жасайды» демекші, болашағы бар ел ғана тарих бетінде ұлт болып жазылмақ. Сондықтан бүгінгі жаңа дәуірдің, жаңарған елдің мұғаліміне қойылатын жүгі ауыр. Себебі тек шебер мұғалім ғана баланың бойына оқыту мен тәрбиелеудің негіздерін қалыптастырып, дамытып отырады.

ҚМ АА Күәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.